

ZAŁĄCZNIK 1. Opinie i uwagi Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska do Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz prognozy oceny oddziaływania na środowisko (wraz z odniesieniem się do nich).

L.P.	Dokument	Uwaga/komentarz	Uzasadnienie/Odniesienie do uwagi/komentarza	Zakres uwzględnienia uwagi (uwzględniona w całości / częściowo uwzględniona / nieuwzględniona)
1.	Prognoza	<p>Spośród informacji przedstawionych w prognozie, szczególnego podkreślenia wymaga, że w ciągu blisko 20 lat stosowania mechanizmów wsparcia gospodarki rolnej w ramach wspólnej polityki rolnej:</p> <ul style="list-style-type: none"> -doszło do obniżenia się lub utrzymania na złym (U2) lub niezadawalającym (U1) ogólnym stanie ochrony większości siedlisk przyrodniczych, które występują w krajobrazie rolniczym (na 16 siedlisk przyrodniczych dla 4 stan ochrony uległ pogorszeniu z U1 do U2, dla kolejnych 4 utrzymał się stan U2, dla 5 utrzymał się stan U1, a tylko w stosunku do 3 nastąpiła poprawa ze stanu U2 do U1, przy czym są to siedliska marginalne dla użytkowania rolniczego – 7110 i 2330 oraz siedlisko 1340, którego powierzchnia w skali Polski jest niewielka; załącznik nr 1 „Analiza SWOT Cel 6”, str. 7); - nastąpił istotny spadek liczebności populacji ptaków terenów rolniczych (wartość wskaźnika Farmland Bird Index (FBI), między rokiem 2000 a 2019, spadła o 23%; str. 38 prognozy); - nastąpił równie znaczący - o 23,5% - spadek powierzchni trwałych użytków zielonych (z 4083 tys. ha w 2000 r. do 3120 tys. ha w 2014 r. [nie przedstawiono danych do 2020 r.]; załącznik nr 1 „Analiza SWOT Cel 6”, str. 8); - doszło do gwałtownego spadku liczebności oraz liczby stanowisk wielu gatunków płazów związanego z zanikiem śródpolnych oczek wodnych (str. 229 prognozy); - zaszły niekorzystne zmiany i tendencje w zakresie wielkości oraz stanu populacji gatunków motyli objętych ścisłą ochroną gatunkową (m.in. modraszek telejus, modraszek nausitos, przeplatka aurinia, modraszek arion oraz zanikające –szlaczkoń szafraniec i modraszek eros; str. 49-51 prognozy); - zaszły niekorzystne zmiany w siedliskach gatunków związanych z agrocenozami np. w siedliskach zagrożonych roślin segetalnych, w siedliskach chomika europejskiego. <p>Jako przyczyny ww. stanu rzeczy wymieniono w prognozie: intensyfikację rolnictwa, zaprzestanie użytkowania kośnego lub wypasu, melioracje odwadniające, eutrofizację.</p> <p>Należy podkreślić, że opisane niekorzystne zmiany dotyczą 60% powierzchni Polski.</p>	Konstatacja faktów zawartych w Prognozie.	nieuwzględniona (nie dotyczy)
2.	Prognoza	Na podstawie analizy treści prognozy i PSWPR nie jest możliwe ustalenie, że założenia PSWPR nie będą mogły znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony	Dla wielu interwencji nie jest możliwe wskazanie jednoznacznie pozytywnego bądź negatywnego wpływu na bioróżnorodność, co zostało	nieuwzględniona

		<p>obszarów Natura 2000, jak również nie jest możliwe stwierdzenie, że założenia projektowanego dokumentu – rozpatrywane jako zmiany w stosunku do dotychczas wdrażanych rozwiązań – będą w stanie powstrzymać opisane wyżej negatywne trendy spadkowe dotyczące bioróżnorodności obszarów wiejskich. W konsekwencji, nie jest wiadome, czy w dostatecznym stopniu będą one zapewniały możliwość realizacji celów środowiskowo-klimatycznych, wskazanych w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady nr COM(2018) 392 final z 1.06.2018 WPR, w szczególności celu 6 – przyczynianie się do ochrony różnorodności biologicznej, wzmacnianie usług ekosystemowych oraz ochrona siedlisk i krajobrazu (załącznik nr 1 „Aktualna sytuacja sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich w Polsce przygotowana dla potrzeb opracowania Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027”).</p> <p>Powyższe zastrzeżenia wynikają przede wszystkim z nieprecyzyjnego wskazania skali stosowania oraz siły wzmocnienia (za pomocą wielkości finansowania) przyjętych mechanizmów wsparcia PSWPR, z których kilkadziesiąt ma za zadanie realizację różnych celów m.in. intensyfikację rolnictwa, powiększanie gospodarstw rolnych, ujednolicanie struktury gruntów, które osłabiają możliwość realizacji celów związanych z ochroną bioróżnorodności, w tym na obszarach Natura 2000 (pomimo zawarcia w PSWPR innych interwencji w na ich rzecz). Problemem braku wystarczającego określenia wskazanych wyżej dwóch aspektów, które wzmacniają jedno procesy przemian gospodarki rolnej, a osłabiają inne, skutkuje tym, że nie można przyjąć jako udowodnionych wyników oceny wpływu interwencji zawartych w PSWPR na komponenty środowiska (str. 275-283 prognozy).</p>	<p>uwzględnione w przeprowadzonych analizach. Brak wskazania konkretnych interwencji, co do których odnotowano wątpliwości utrudnia precyzyjne odniesienie się do przedstawionego stanowiska. Wiele zapisów szczegółowych zawartych w opisach interwencji, mimo pozornego negatywnego oddziaływania realizuje cele środowiskowe, w tym dotyczące ochrony różnorodności biologicznej (np. interwencja Scalanie gruntów wraz z zagospodarowaniem poscieniowym). Należy podkreślić, że realizacja każdej z interwencji zaproponowanej w PSWPR jest warunkowana przestrzeganiem norm GAEC i wymogów warunkowości, w związku z czym żadna z planowanych do realizacji interwencji nie może z definicji negatywnie wpływać na siedliska i gatunki wymienione w Dyrektywie Siedliskowej bądź Dyrektywie Ptasiej, a tym samym – na różnorodność biologiczną. Biorąc powyższe pod uwagę, zaproponowane interwencje muszą mieć pozytywny wpływ bądź być neutralne względem ww. gatunków i siedlisk, w przeciwnym przypadku nie jest możliwe objęcie płatnościami, a przy stwierdzeniu niezgodności z wymogami zostaną zastosowane adekwatne sankcje.</p> <p>Nie jest jasne, jak Autorzy uwagi rozumieją skalę stosowania i siłę wzmocnienia (w kontekście finansowym). Zgodnie z przyjętym w Prognozie założeniem, ramy oceny definiuje stan środowiska scharakteryzowany w diagnozie. Na podstawie dostępnych źródeł i zgodnie z aktualną wiedzą przedstawiono stan jedenastu komponentów środowiska będących przedmiotem Prognozy. W charakterystyce przygotowanej dla każdego z komponentów zwrócono uwagę na kluczowe obszary problemowe (np. niedobór wody, zanikanie siedlisk mokradłowych) bądź specyficzne problemy (np. rozprzestrzenianie ASF), w odniesieniu do których</p>	
--	--	--	--	--

			<p>analizowano następnie zaplanowane w PSWPR interwencje. W ocenie oddziaływania każdej z interwencji, tam gdzie było to możliwe oraz istotne, uwzględniano zakres przestrzenny bądź liczbę beneficjentów.</p>	
3.	Prognoza	<p><u>Utrzymanie zasobów trwałych użytków zielonych (TUZ) i właściwego poziomu ich Użytkowania</u></p> <p>W prognozie brak kompleksowej oceny skutków PSWPR w odniesieniu do TUZ i kluczowej dla ich utrzymania formy użytkowania, którą jest hodowla zwierząt trawożernych. Na str. 290 PSWPR wskazano, że w roku 2016 liczba gospodarstw posiadających krowy mleczne była o 25% mniejsza niż w roku 2013. Spadek ten był największy w gospodarstwach najmniejszych obszarowo. Wskazano przy tym, że obecnie liczba krów zgłaszanych do wsparcia związanego z produkcją nadal spada (w 2021 r. o około 6,5% względem roku 2017). Obserwuje się również spadek liczby gospodarstw zajmujących się produkcją żywca wołowego i cielęcego (w 2021 r. o około 7,3% względem roku 2017 – por. str. 295 PSWPR). Jako przyczynę powyższego, wskazano istotnie mniejszą dochodowość gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierząt trawożernych na tle innych typów gospodarstw rolniczych (dochód tych gospodarstw był uzależniony od wsparcia bezpośredniego z uwagi na przewagę wartości kosztów ogółem nad wartością produkcji ogółem). Stwierdzono też, że w przypadku gospodarstw z najmniejszą skalą produkcji nawet uzyskiwane dopłaty nie prowadziły do dodatniego dochodu z prowadzonej działalności (str. 295 PSWPR). Powyższe problemy związane z opłacalnością hodowli zwierząt trawożernych przekładają się bezpośrednio na stan utrzymania TUZ. Spadek pogłowia zwierząt żywionych zielonką i sianem powoduje, że duże obszary łąk i pastwisk stają się nieużytkami lub są przekształcane na potrzeby innych kierunków produkcji roślinnej. Wypas zwierząt i użytkowanie kośne są bardzo istotne dla wzrostu biomasy, urozmaicenia i wzbogacenia składu gatunkowego, odtwarzania się zbiorowisk roślinnych oraz dla zachowania ciągłości układów troficznych.</p> <p>W prognozie wskazano, że obecnie TUZ są wykorzystywane rolniczo w minimalnym zakresie - ponad 50% powierzchni łąk i pastwisk deklarowanych we wnioskach o przyznanie płatności przez polskich rolników zgłaszana jest przez osoby nieposiadające zwierząt (str. 289 prognozy, str. 213 PSWPR). Należy tu podkreślić rolę TUZ jako ostoi bioróżnorodności obszarów wiejskich i wskazać na zależność stanu ochrony objętych ochroną gatunków roślin, zwierząt i siedlisk przyrodniczych od stanu zachowania TUZ. W prognozie zabrakło wyjaśnień, w jaki sposób gospodaruje się na TUZ w gospodarstwach nieposiadających zwierząt – m. in.</p>	<p>Zgodnie z przyjętym założeniem, schemat Prognozy zakłada analizę oddziaływania poszczególnych zaplanowanych w PSWPR interwencji na komponenty środowiska. TUZ nie są w tym ujęciu komponentem, więc Prognoza nie zawiera kompleksowej oceny skutków PSWPR. Jednakże biorąc pod uwagę fakt, że liczne zaplanowane interwencje zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio odnoszą się do TUZ jako kluczowego dla ochrony zasobów przyrodniczych elementu krajobrazu obszarów wiejskich, problem zachowania i/lub poszerzenia areału łąk i pastwisk jest uwzględniony w ocenie w wielu miejscach. Należy zauważyć, że jest on ujmowany biorąc pod uwagę różne aspekty, takie jak ochrona bioróżnorodności, półnaturalnych siedlisk łąkowych, krajobrazu, gleb, wód, ale także klimatu (ograniczanie emisji), czy zasobów (gleby organiczne na utworach torfowych). Tym samym, mimo że w Prognozie nie ma rozdziału bądź rozdziałów poświęconych problematyce TUZ, zagadnienie to zostało szeroko i kompleksowo w niej ujęte. Interwencje zawarte w PSWPR uwzględniają bardzo trafnie opisane w przekazanej uwadze problemy związane z gospodarowaniem na TUZ (zanikanie gospodarki pastwiskowej, spadek pogłowia zwierząt żywionych zielonką i sianem, zaniechanie użytkowania). Tym samym, próbując łączyć cele o charakterze środowiskowo-klimatycznym z celami ekonomicznymi. Ilustracją tego faktu jest zaproponowanie interwencji <i>stricte</i> ukierunkowanych na dopłaty do zwierząt trawożernych, objęcie płatnościami w szerszym niż w poprzednim okresie</p>	nieuwzględniona

	<p>w jaki sposób użytkowane jest siano, skoro nie jest wykorzystywane do spasaniania zwierząt (czy, lub w jakiej skali jest pozostawiane na łąkach lub mulczowane, co prowadzi do ich ubożenia w gatunki roślin dwuliściennych). Zabrakło także analiz i przedstawienia danych mówiących, jaka część TUZ z zasobów ogólnopolskich jest zgłaszana do dopłat (jaka część TUZ nie jest użytkowana rolniczo). Ponadto brak zestawień i analiz dotyczących odsetka TUZ objętego programami rolnośrodowiskowymi na przestrzeni lat, brak jest również szczegółowych analiz dotyczących spadku powierzchni TUZ w skali regionalnej, jak również w granicach obszarów Natura 2000. Przede wszystkim jednak zabrakło próby weryfikacji skuteczności założonych instrumentów finansowania działań ukierunkowanych na zrównoważone użytkowanie TUZ (w szczególności związane z hodowlą zwierząt i wypasem). Mechanizmy wsparcia w WPR w ww. zakresie powinny odpowiadać zidentyfikowanemu problemowi i przynajmniej próbować połączyć cele o charakterze środowiskowo-klimatycznym z celami ekonomicznymi, gdyż zwiększenie opłacalności lub chociaż zwiększenie stabilności ekonomicznej związanej z kryzysami popytu i podaży na produkty pochodzenia zwierzęcego (zwierząt trawożernych) będzie miało przełożenie wprost na użytkowanie TUZ. Tymczasem w prognozie (str. 294) przykładowo wskazano, że ewentualne „pokrywanie ekoschematu Ekstensywne użytkowanie TUZ z obsadą zwierząt z Naturą 2000 praktycznie eliminuje takie TUZ z użycia, jako pełnowymiarowy element bazy paszowej, sprowadzając je do roli półnaturalnych siedlisk. Ze względu na ograniczenia w terminach wypasania, koszenia, uzyskiwana tu pasza zielona lub siano są bardzo niskiej jakości, co może skutkować negatywnie na pokrycie potrzeb pokarmowych zwierząt”. Wobec powyższego, powinny zostać przedstawione rozwiązania finansowe wspierające opłacalność przystępowania do ww. instrumentów finansowych co najmniej w granicach użytków zielonych, których ochrona wymaga wypasu (dot. siedliska muraw), a także dotyczących zapewnienia możliwości zagospodarowania pokosu w inny sposób niż jako paszę dla zwierząt. Ponadto w sytuacji obserwowanych procesów sukcesyjnych na terenach TUZ, właściwym jest zaproponowanie dofinansowania do działań polegających na doprowadzeniu TUZ nieużytkowanego rolniczo do możliwości użytkowania np. przez odkrzacanie, a nie tylko jak zakłada PSWPR, dofinansowanie do zalesień gruntów rolnych, w tym TUZ nieużytkowanych rolniczo. Jednocześnie, zabrakło analiz i wyjaśnienia czy założone zwiększenie poziomu dopłat w instrumentach I.5.1 i I.5.2 (odpowiednio 96 euro w stosunku do 84,83 euro, a także 75 euro w stosunku do 67,28 euro tj. średniej stawki w lat 2015-2021; str. 289-290 i 295 PSWPR) spowoduje na tyle istotne zwiększenie dochodowości tych gospodarstw, że zostanie wyhamowany trend spadkowy liczby gospodarstw wykorzystujących TUZ w hodowli zwierząt. Ponadto, za niekorzystne należy uznać brak ustalenia w tym</p>	<p>programowania ekstensywnie użytkowanych TUZ, stworzenie szans dla alternatywnego wykorzystania biomasy. Można dyskutować, czy zakres i skala zaplanowanych interwencji są wystarczające, jednak zarówno kierunek jak i zaproponowane rozwiązania stwarzają szansę na poprawę stanu TUZ. Użytki zielone wymagające wypasu (murawy) objęte są wsparciem w ramach płatności w pakietach przyrodniczych. Głównym celem Praktyki – Ekstensywne użytkowanie TUZ z obsadą zwierząt jest utrzymanie bądź przywrócenie użytkowania na TUZ pozwalające na odwrócenie negatywnych tendencji związanych z sukcesją. Należy podkreślić, że hodowla zwierząt pozytywnie oddziałuje na różnorodność biologiczną. Tak jak zauważono, wypas zwierząt i użytkowanie kośne są bardzo istotne dla wzrostu biomasy, urozmaicenia i wzbogacenia składu gatunkowego, odtwarzania się zbiorowisk roślinnych oraz dla zachowania ciągłości układów troficznych. Jednocześnie nie należy zapominać o negatywnych skutkach intensywnego wypasu, który powoduje uproszczenie składu gatunkowego zbiorowisk roślinnych, eutrofizację gleb i wód, uruchomienie bądź wzmocnienie procesów erozyjnych w regionach górskich.</p> <p>Dodatkowo odnosząc się do kwestii braku analiz dotyczących tego, jaka część TUZ z zasobów ogólnopolskich jest zgłaszana do dopłat oraz tego, że instrumenty wsparcia powinny połączyć cele o charakterze środowiskowo-klimatycznym z celami ekonomicznymi, należy zwrócić uwagę, że wszystkie płatności realizowane w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), w tym płatności bezpośrednie, mogą być przyznawane wyłącznie na zasadach określonych w prawodawstwie UE, a ewentualne ukierunkowanie danego instrumentu nie może wykroczać poza swobodę przewidzianą dla państw członkowskich tymi przepisami.</p>	
--	---	---	--

		<p>przypadku instrumentu finansowego, mającego na celu zapobieganie kryzysom oraz zarządzanie kryzysowe na rynku przetworów mlecznych i żywca wołowego (podobnego jak pakiet I 7.4 Interwencja w sektorze owoców i warzyw - Działania mające na celu zapobieganie kryzysom oraz zarządzanie kryzysowe na rynku owoców i warzyw). W kontekście informacji dotyczących opłacalności hodowli bydła i znaczenia tego sektora produkcji dla utrzymania TUZ wskazane byłoby opracowanie podobnego wariantu, mającego na celu zapobieganie kryzysom oraz zarządzanie kryzysowe na rynku przetworów mlecznych i żywca wołowego. W oparciu o powyższe konkluzje, poprzedzone analizą przedstawionych danych, nie jest możliwe uznanie, że wdrożenie PSWPR zatrzyma negatywny trend spadku powierzchni TUZ i negatywne dla zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych krajobrazu wiejskiego, przekształcenia wynikające z sukcesji roślinnej na ich obszarze.</p>	<p>Wdrażane w danym państwie członkowskim interwencje muszą przede wszystkim być zgodne z celami wsparcia określonymi w przepisach unijnych. Jednym z podstawowych celów WPR jest zapewnienie godziwych dochodów rolników.</p> <p>Niemniej rolnicy ubiegający się o płatności bezpośrednie i niektóre płatności w ramach II filaru zobowiązani będą do przestrzegania zasad warunkowości dot. m.in. klimatu i środowiska. W przypadku niespełnienia tych wymagań konsekwencją jest odpowiednie zmniejszenie przyznawanych płatności.</p> <p>Ponadto podstawowe wsparcie dochodów przyznawane jest do każdego kwalifikującego się hektara (co do zasady wszelkie użytki rolne, tj. grunty orne, uprawy trwałe i trwałe użytki zielone, danego gospodarstwa) zadeklarowanego przez rolnika. Aby użytki rolne kwalifikowały się do płatności bezpośrednich muszą być przez cały rok kalendarzowy (z wyjątkiem przypadków działania siły wyższej lub okoliczności nadzwyczajnych), wykorzystywane głównie do prowadzenia działalności rolniczej, która oznacza zarówno wytwarzanie produktów rolnych, jak i utrzymywanie użytków rolnych w stanie, dzięki któremu nadają się one do wypasu lub uprawy, bez konieczności podejmowania działań przygotowawczych wykraczających poza zwykłe metody rolnicze i użycie zwykłego sprzętu rolniczego. Oznacza to, że płatności bezpośrednie mogą zostać przyznane nie tylko do gruntów rolnych, na których jest prowadzona produkcja (uprawa lub wypas zwierząt), ale również do takich, które są użytkowane jedynie w minimalnym stopniu, poprzez przeprowadzenie jednego zabiegu agrotechnicznego, np. koszenia. Do gruntów, na których nie jest prowadzona produkcja (wypas lub uprawa) i jednocześnie nie jest na nich przeprowadzony taki zabieg, nie mogą zostać przyznane płatności bezpośrednie. W związku z</p>	
--	--	---	---	--

			<p>powyższym nie jest zasadne przeprowadzanie analiz dot. tego jaka część Tuz nie jest użytkowana rolniczo – do gruntów takich płatności bezpośrednie nie przystępują. Ponadto płatności bezpośrednie nie mogą oddziaływać na decyzje rolników w zakresie kierunku i wielkości produkcji czy też obrotu ziemią. W związku z powyższym płatności bezpośrednie zasadniczo nie są powiązane z obowiązkiem prowadzenia określonej produkcji rolnej, z wyjątkiem płatności związanych z produkcją. W związku z powyższym nie można powiązać wsparcia bezpośredniego z koniecznością posiadania zwierząt. Niemniej jednak wsparcie związane do zwierząt pośrednio realizować będzie również cele środowiskowe.</p> <p>W odniesieniu do kwestii braku wyjaśnień dotyczących adekwatności poziomu zwiększenia dopłat w instrumentach I.5.1 i I.5.2, należy poinformować, że w związku z tym, że z dostępnych analiz wynika, że liczba krów i bydła zgłaszanych do wsparcia związanego z produkcją powoli, ale systematycznie spada, założono, że zaproponowana wysokość stawki pozwoli zmniejszyć dynamikę spadku поголівья krów i bydła w grupie docelowej. Ponadto przy obliczaniu wysokości stawki wsparcia konieczne było uwzględnienie ograniczenia wynikającego z możliwości wydatkowania w ramach wszystkich płatności związanych z produkcją maksymalnie 15% (13%+2% na wysokobiałkowe) rocznej alokacji finansowej na płatności bezpośrednie.</p>	
4.	PLAN	<p><u>Niewykraczanie poza minimalne normy GAEC/SMR warunków finansowania dla wielu z zaplanowanych pakietów/wariantów pakietów</u> Oparcie warunkowości finansowania wielu z zaplanowanych instrumentów finansowych (np. ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków na obszarach Natura 2000, ekstensywne użytkowanie łąk i pastwisk na obszarach Natura 2000) o zapisy minimalnych norm GAEC/SMR w ich obecnym brzmieniu, powoduje, że nie można wykluczyć, że</p>	<p>Uwaga nie jest zasadna. Zakres objęty normami i wymogami warunkowości określony został w rozporządzeniu UE 2021/2115. Wymogi te wynikają wprost z rozporządzeń UE oraz przepisów krajowych wdrażających określone artykuły dyrektywy wskazanych w ramach</p>	Nieuwzględniona

	<p>założenia PSWPR będą mogły mieć negatywne konsekwencje dla celów ochrony obszarów Natura 2000, jak również dla koniecznych do powstrzymania negatywnych procesów spadku bioróżnorodności obszarów wiejskich. W związku z powyższym zasadne jest, dla poszczególnych instrumentów finansowych - przynajmniej w granicach wszystkich form ochrony przyrody, a bezwzględnie w granicach obszarów Natura 2000 – zwiększenie poza minimalne wymagania zaangażowania finansowego:</p> <p>- norma DKR 1, wskazująca na konieczność utrzymania powierzchni TUZ w oparciu o stosunek powierzchni TUZ do powierzchni użytków rolnych na poziomie krajowym (stosunek nie może spaść o więcej niż 5% w porównaniu z rokiem referencyjnym 2018). Dopuszczenie możliwości przekształcania TUZ w ramach instrumentów finansowych w oparciu o ww. normę, odnoszącą się do ogólnopolskich zasobów TUZ, nie jest w stanie zagwarantować spadku udziału TUZ w ogólnej powierzchni gruntów rolnych w skali regionalnej czy subregionalnej, co ma znaczenie dla ochrony lokalnych populacji objętych ochroną roślin i zwierząt oraz utrzymania regionalnego zróżnicowania siedlisk przyrodniczych oraz korytarzy ekologicznych pomiędzy nimi. Powierzchnia TUZ w Polsce jest bowiem zróżnicowana (największy udział TUZ w powierzchni użytków rolnych odnotowano w woj. małopolskim, podkarpackim, podlaskim i warmińsko-mazurskim, zaś najmniejszy w woj. opolskim, kujawsko-pomorskim i wielkopolskim i zachodniopomorskim). Konieczne jest ograniczenie możliwości przekształcania TUZ w granicach form ochrony przyrody do skali gospodarstwa, natomiast na pozostałych obszarach przynajmniej do skali regionu (województwa). Na powierzchni obszarów Natura 2000, gdzie przedmiotami ochrony są siedliska i gatunki związane z TUZ, konieczne jest wprowadzenie zakazu możliwości przekształcania TUZ w obrębie gospodarstw. Należy wskazać, że nieracjonalnym jest dopuszczenie możliwości przekształcania TUZ w ramach pakietów ukierunkowanych na ich ochronę – np. w ramach interwencji I.4.2 Ekoschemat - Ekstensywne użytkowanie TUZ z obsadą zwierząt;</p> <p>- norma DKR 2 – ochrona terenów podmokłych i torfowisk, która polega na tym, że na wyznaczonych obszarach podmokłych i torfowiskach rolnicy są zobowiązani przestrzegać zakazu ich przekształcania i zaorywania. Założenia finansowania poszczególnych instrumentów wsparcia o tak sformułowaną normę w PSWPR nie zapewniają dostatecznej ochrony terenom położonym w granicach form ochrony przyrody w tym obszarom Natura 2000 oraz gatunkom objętym ochroną. Wynika to przede wszystkim z niewyjaśnienia w przedłożonych dokumentach na jakiej zasadzie będą wyznaczone lub gdzie będą się znajdować ww. obszary podmokłe i torfowiska podlegające ochronie, jak również niewskazania, jaką powierzchnię w stosunku do całkowitych zasobów terenów podmokłych i torfowisk na obszarach rolniczych będą obejmować. Aby wyeliminować możliwość negatywnego</p>	<p>warunkowości (analogicznie do obowiązującej obecnie zasady wzajemnej zgodności). Przepisy nakładają obowiązek przestrzegania norm i wymogów wzajemnej zgodności na wszystkich rolników ubiegających się o płatności bezpośrednie oraz płatności obszarowe w ramach II filaru WPR.</p> <p>Projektując interwencje rolno-środowiskowo-klimatyczne zapewniono, aby zgodnie z zasadami określonymi w rozporządzeniu UE 2021/2115 wykraczały ponad normy i wymogi warunkowości.</p> <p>W odniesieniu do normy DKR 1 należy zauważyć, że została ona zaprojektowana do realizacji na poziomie kraju m. in. ze względu na fakt, że jej realizacja na poziomie gospodarstwa lub województwa mogłaby stanowić czynnik silnie ograniczający decyzje produkcyjne rolników. W odniesieniu do TUZ na obszarach Natura 2000, należy zauważyć, że są one chronione w ramach normy DKR 9, która dotyczy zakazu przekształcania lub zaorywania trwałych użytków zielonych wyznaczonych jako cenne na obszarach Natura 2000. A także w ramach SMR 3 i 4, które odnoszą się do realizacji planów zadań ochronnych i planach ochrony na obszarach Natura 2000. Należy również mieć na uwadze, że niezależnie od powyższego na obszarach Natura 2000 obowiązują również inne przepisy prawa krajowego, które zobowiązują wszystkich obywateli, w tym rolników, do przestrzegania przepisów dotyczących ochrony cennych siedlisk, zwierząt itp.</p> <p>W odniesieniu do normy DKR 2 i kwestii wyznaczenia obszarów podmokłych i torfowisk należy wziąć pod uwagę, że głównym celem normy DKR 2 jest ochrona gleb najbogatszych w węgiel, poprzez ochronę torfowisk i terenów podmokłych. Za wyznaczenie wyżej wymienionych obszarów jest odpowiedzialny Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa-PIB,</p>	
--	--	---	--

	<p>oddziaływania na cele ochrony obszarów Natura 2000, należy wykroczyć poza obowiązujące dla normy minima, ustalając zakaz przekształcania i zaorywania terenów podmokłych i torfowisk w granicach tych obszarów. Ponadto należy wskazać, że w PSWPR brakuje propozycji gospodarowania ukierunkowanych na odtworzenie zdegradowanych terenów podmokłych, w obrębie których następuje bądź nastąpiła mineralizacja torfu;</p> <p>- norma DKR 4, której celem jest ustanowienie stref buforowych wzdłuż cieków wodnych. Przedłożone dokumenty nie precyzują jakie działania z zakresu gospodarki rolnej mogą być wykonywane w strefach buforowych (poza niestosowaniem nawozów azotowych) oraz nie wskazują szerokości tych stref. Niemniej jednak z treści normy GAEC 4 wynika, że są to odległości: w przypadku nawozów z wyłączeniem gnojowicy - 5 m, w przypadku gnojowicy - 10 m od brzegów dla jezior i zbiorników wodnych do 50 ha, cieków naturalnych, rowów o szerokości 5 m, kanałów, natomiast w przypadku wszystkich rodzajów nawozów - 20 m od brzegów dla jezior i zbiorników wodnych o powierzchni powyżej 50 ha, ujęć wody, obszarów morskiego pasa nadbrzeżnego (rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 lutego 2020 r. w sprawie przyjęcia „Programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu które wdrażają przepisy dyrektywy 91/676/EWG).</p> <p>Wątpliwe jest, aby utworzenie stref buforowych wyłączonych z nawożenia (przy zachowaniu w ich obrębie użytkowania ornego) o ww. szerokościach mogło w dostateczny sposób przyczynić się do ograniczenia zanieczyszczeń wód powierzchniowych azotem i fosforem ze źródeł rolniczych i tym samym dostatecznie hamować procesy eutrofizacji siedlisk przyrodniczych zależnych od wód, w tym również chronionych w obszarach Natura 2000, wód powierzchniowych co wyraża się w ocenie i zagrożeniach stanu chemicznego i przekłada się na ocenę stanu/potencjału ekologicznego (zakwity glonów, obniżona zawartość tlenu w warstwie przydennej) jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych oraz procesów degradacji środowiska Morza Bałtyckiego. W odniesieniu do ostatniego z przypadków, należy wskazać, że transport pierwiastków biogenicznych do Bałtyku odbywa się głównie rzekami (70% ładunku azotu całkowitego i 89% ładunku fosforu całkowitego; str. 141 prognozy). Zatem w PSWPR winien się znaleźć zapis wykraczający poza minimum normy, wskazujący na konieczność zachowania szerszej (min. 50 m) strefy wokół jezior, stanowiących siedliska przyrodnicze będące przedmiotami ochrony co najmniej obszarów Natura 2000 (w szczególności jezior lobeliowych) i gatunków objętych ochroną w obszarach Natura 2000 zależnych od obecności oligotroficznych lub mezotroficznych wód (np. elisma wodna), jak również wyłączenie tych gruntów z użytkowania ornego. W przypadku konieczności utrzymania minimalnych szerokości wymienionych we</p>	<p>który prowadzi obecnie intensywne prace w tym zakresie. Dla wyznaczenia obszarów, które powinny być objęte normą DKR 2, Instytut zaproponował zastosować kryterium odnoszące się do zawartości materii organicznej oraz łącznej miąższości poziomów organicznych. Zaproponowano, aby norma ta była realizowana poprzez ochronę:</p> <p>- torfowisk z czynnym procesem akumulacji węgla oraz częściowo odwodnionych gleb organicznych znajdujących się obecnie na użytkach rolnych i nie przekształconych dotychczas w grunty orne;</p> <p>- mokradeł nietorfowych, nieprzekształconych dotychczas w grunty orne.</p> <p>Punktem wyjścia do wyznaczenia gleb organicznych zasobnych w węgiel (torfowisk) i mokradeł jest wykorzystanie mapy glebowo – rolniczej 1:25000, bazy mokradeł i torfowisk, oraz bazy danych działek rolnych (geometria działek, sposób użytkowania, rodzaje upraw) z zasobów ARiMR. Poprzez połączenie tych baz danych wyznaczone zostaną obszary położone na gruntach rolnych, które mogą być objęte normą DKR 2. Nie jest możliwe jednak automatyczne przypisanie obszarów przeznaczonych do ochrony wg normy DKR do aktualnej treści mapy glebowo-rolniczej. Jak wskazują wstępne badania na obszarach pilotażowych, gleby pochodzenia organicznego określone na mapie, mogą zarówno spełniać, jak i nie spełniać założonych kryteriów, w zależności od ich aktualnego stanu. Dane na mapie glebowo-rolniczej pochodzą z reguły okresu lat 70- i 80-tych 20 wieku. W zależności od warunków, mogły one podlegać dynamicznym zmianom, szczególnie po ich zamierzonej odwodnieniu lub obniżeniu się poziomu wód gruntowych. Niezbędne są zatem dokładne badania aktualnego stanu gleb pochodzenia organicznego, wykonane na obszarze całego kraju oraz obejmujące reprezentację różnych typów gleb pochodzenia organicznego. Prace</p>	
--	--	--	--

	<p>wskazaniem wyżej rozporządzeniu wskazanym byłoby przynajmniej wyłączenie stref 5, 10, 20 m z użytkowania ornego (np. przekształcenie w TUZ);</p> <p>- norma DKR 9, zakazująca przekształcania lub zaorywania trwałych użytków zielonych wyznaczonych jako cenne na obszarach Natura 2000. Przedłożone dokumenty nie zawierają definicji oraz metodyki ustanawiania TUZ cennych przyrodniczo (TUZ C), co powoduje że nie można uznać, aby oparcie instrumentów finansowych o ww. normę zapewniało dostateczną ochronę gatunków roślin, zwierząt oraz siedlisk przyrodniczych, również w granicach obszarów Natura 2000. Należy podkreślić, że wszystkie TUZ w granicach obszarów Natura 2000, gdzie przedmiotami ochrony są siedliska przyrodnicze i gatunki związane z TUZ, są cenne przyrodniczo i również powinny zostać zabezpieczone w oparciu o zakaz ich przekształcania i zaorywania. Należy bowiem wskazać, że nawet jeżeli dany TUZ nie jest wymieniony w planie zadań ochronnych albo w planie ochrony danego obszaru Natura 2000 jako siedlisko przyrodnicze lub siedlisko gatunku, to pełni wobec niego funkcję buforującą (np. płat siedliska przyrodniczego lub gatunku jest bardziej odporny na negatywne oddziaływania z zewnątrz – eutrofizację, wnikanie obcych gatunków, ubożenie struktury, osuszanie – gdy występuje w kompleksie TUZ, niż gdy przylega bezpośrednio do gruntów ornyc), zapewnia utrzymanie kontaktu i możliwość migracji pomiędzy populacjami (co jest szczególnie istotne w przypadku występowania subpopulacji) oraz pełni rolę korytarza ekologicznego. Niejednokrotnie występowanie w większych powierzchniach z TUZ o niższych walorach przyrodniczych decyduje o utrzymaniu wysokich walorów przyrodniczych płatów siedlisk przyrodniczych i płatów siedlisk gatunków wyodrębnionych w planach zadań ochronnych (PZO) lub planach ochrony (PO) dla obszarów Natura 2000. Należy zatem uznać, że utrzymanie TUZ, nawet o niższych walorach przyrodniczych, niż płaty siedlisk wyznaczone w PZO lub PO, jako siedliska przyrodnicze lub siedliska gatunków jest bardzo istotne dla utrzymania integralności obszarów Natura 2000. Ponadto należy zwrócić uwagę, że w pewnych przypadkach również utrzymanie TUZ poza granicami obszaru Natura 2000 ma istotne znaczenie dla stanu ochrony gatunków będących przedmiotami ochrony w tych obszarach (np. w przypadku orlika krzykliwego żerowiska mogą znajdować się także poza granicami obszaru Natura 2000, w obrębie którego chroniona jest populacja lęgowa tego gatunku).</p>	<p>nad aktualizacją bazy danych gleb pochodzenia organicznego zostały rozpoczęte w 2021 r. i zostały zaplanowane co najmniej do 2023 r. Ponadto wyznaczone obszary będą musiały być zawarte w systemie informatycznym ARIMR, a rolnicy (wraz z wnioskiem o płatność) będą otrzymywali informacje, na których działkach rolnych deklarowanych do płatności znajdują się wyznaczone obszary podmokłe i torfowiska.</p> <p>W odniesieniu do normy DKR 4 należy zauważyć, że obejmie ona zakaz stosowania nawozów (wszystkich, nie tylko azotowych) oraz środków ochrony roślin na gruntach rolnych w pobliżu wód powierzchniowych w odległości wynoszącej co najmniej 3 m. Taki sposób wdrożenia jest wystarczający do realizacji normy DKR 4, wprowadzonej przepisem unijnym w ramach płatności bezpośrednich. Dodatkowo w ramach wymogu SMR 2 cieki wodne będą chronione zgodnie z przepisami wynikającymi z implementacji przepisów dyrektywy azotanowej do prawa krajowego.</p> <p>Należy podkreślić, że normy i wymogi, które rolnicy ubiegający się o płatności bezpośrednio i niektóre płatności z II filaru, muszą spełniać obecnie w ramach zasady wzajemnej zgodności, a w przyszłości w ramach warunkowości nie są jedynymi przepisami, które adresują kwestie ochrony wód przed zanieczyszczeniami i nie mogą zastępować innych przepisów, programów ukierunkowanych na ochronę wód. Należy też zwrócić uwagę, że istnieją powszechnie obowiązujące przepisy prawa m. in. w zakresie właściwego stosowania nawozów i środków ochrony roślin.</p> <p>Zasady określone w normie DKR 9 obecnie obowiązują w ramach zazielenienia. Norma ta będzie stanowiła kontynuację tych przepisów, a cenne trwałe użytki zielone zostaną wyznaczone na obszarach Natura 2000 w sposób analogiczny do obecnego w ramach zazielenienia, tzn. jako te</p>	
--	---	---	--

			<p>trwałe użytki zielone, dla których w planach zadań ochronnych (PZO) albo w planach ochrony (PO) określono działania ochronne dla siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i zwierząt oraz ich siedlisk, lub, w przypadku nieustanowienia planów zadań ochronnych albo planów ochrony dla obszarów Natura 2000 zostaną one wskazane w załączniku do właściwego rozporządzenia - na podstawie danych przekazanych przez służby ochrony przyrody, tak jak miało to miejsce dotychczas.</p> <p>Takie podejście wynika z tego, że brak jest precyzyjnych danych dotyczących inwentaryzacji cennych siedlisk na TUZ na obszarach Natura 2000, a proces wyznaczenia PZO/PO nie został jeszcze zakończony. Jak tylko zostanie on zakończony będzie możliwe odpowiednie dostosowanie przepisów w tym zakresie</p>	
5.	Plan	<p><u>Niedostateczne wsparcie małych gospodarstw rolnych</u></p> <p>Opis skutków wdrożenia PSWPR w odniesieniu do małych gospodarstw (których utrzymanie struktury wpływa korzystnie na zachowanie bioróżnorodności obszarów wiejskich) jest niewystarczający. W analizie swot dla celu 1 „Wspieranie godziwych dochodów gospodarstw rolnych i ich odporności w całej Unii w celu zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego”, za słabą stronę uznano fakt, że struktura polskich gospodarstw rolnych jest rozdrobniona, występuje bardzo znaczący odsetek gospodarstw małych. W PSWPR brakuje rozwiązań wykorzystujących rozdrobnienie gospodarstw rolnych oraz funkcjonowanie małych gospodarstw w rozwoju lokalnego rynku żywności i usług. W stosunku do małych gospodarstw PSWPR powinna zakładać większy stopień możliwości przystępowania do poszczególnych pakietów (w szczególności dotyczących hodowli zwierząt trawożernych) na uproszczonych zasadach.</p>	<p>Rozwiązania w ramach systemu płatności bezpośrednich na lata 2023-2027 projektowane są w taki sposób, aby w szczególności wspierać małe i średnie gospodarstwa rolne zaliczane do gospodarstw rodzinnych. W związku z tym, w Planie Strategicznym WPR zaproponowano ukierunkowanie płatności redystrybucyjnej do gospodarstw posiadających od 1 ha do 300 ha, przy czym płatność będzie przysługiwała do pierwszych 30 hektarów. Dodatkowo proponuje się podwyższenie poziomu finansowania płatności redystrybucyjnej do ok. 11,57% rocznej koperty płatności bezpośrednich (obecnie na ten cel Polska przeznacza 8,3%). Od 2023 r., dzięki utrzymaniu Uzupełniającej Płatności Podstawowej oraz zwiększeniu środków na płatność redystrybucyjną, średni poziom wsparcia na hektar w tych gospodarstwach, będzie co najmniej równy przeciętnej unijnej. Ponadto preferencje dla małych i średnich gospodarstw przewidziane zostały również w</p>	niewuzględniona

			<p>ramach niektórych płatności związanych z produkcją (w szczególności płatności do bydła), przez określenie limitów. Dodatkowo w województwach, w których średnia wielkość gruntów rolnych jest niższa od średniej krajowej, tj. lubelskim, łódzkim, małopolskim, mazowieckim, podkarpackim, śląskim i świętokrzyskim do płatności kwalifikują się rolnicy, którzy posiadają już 1 szt. kwalifikujących się zwierząt (w pozostałych województwach rolnicy, którzy posiadają co najmniej 3 szt. kwalifikujących się zwierząt). Struktura gospodarstw oraz warunki ekonomiczne i środowiskowe, powodują, że prowadzenie gospodarstw większych jest tam utrudnione. W województwach tych dominują jednostki dysponujące małym arealem użytków rolnych i mniejszą liczbą zwierząt, a zatem słabsze ekonomicznie i dlatego mają one ograniczone możliwości inwestowania w rozwój. W kwestii większej możliwości przystępowania do poszczególnych pakietów (w szczególności dotyczących hodowli zwierząt trawożernych) na uproszczonych zasadach należy wskazać, że uproszczone zasady (system automatyczny, tzw. bezwnioskowy) w przypadku wsparcia związanego z produkcją do zwierząt dotyczą owiec i kóz. Należy mieć na uwadze, że system automatyczny w przypadku wsparcia do zwierząt bazuje tylko na danych znajdujących się w systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt (IRZ). Co do zasady system wybiera wszystkie zwierzęta znajdujące się w bazie danych dla danego beneficjenta. Wszystkie są objęte wnioskiem, wszystkie się potencjalnie kwalifikują, bez możliwości wybrania tylko niektórych zwierząt. W przypadku owiec i kóz wsparcie przysługuje do wszystkich zwierząt posiadanych przez rolnika (brak maksymalnego limitu; limit minimalny wynosi 10 szt. dla owiec oraz 5 szt. dla kóz), w związku z czym liczba zwierząt zgłaszanych do płatności często wynosi kilkaset sztuk, co w</p>	
--	--	--	---	--

			<p>przypadku konieczności wpisywania zadeklarowanych do płatności numerów identyfikacyjnych byłoby bardzo czasochłonne i stwarzałoby ryzyko popełnienia błędu. Natomiast w przypadku młodego bydła i krów wsparcie przysługuje maksymalnie do 20 sztuk zwierząt, w związku z czym automatyczny wybór zwierząt do płatności staje się problematyczny – np. kto powinien tego wyboru dokonać, rolnik czy ARiMR. Jeśli rolnik, to w zasadzie nie jest to żadne uproszczenie – i tak trzeba wskazać numery identyfikacyjne zwierząt. Jeśli ARiMR – jest ryzyko wybrania zwierząt niespełniających wymagań w zakresie IRZ, co naraża rolnika na sankcje.</p>	
6.	Prognoza/Pi an	<p><u>Brak lub niedostateczne mechanizmy wsparcia ukierunkowane na ochronę gatunków ściśle związanych z agrocenozami</u></p> <p>PSWPR oraz prognoza w niedostatecznym stopniu wyjaśniają zagadnienia dotyczące rzadkich gatunków związanych z agrocenozami w sytuacji intensyfikacji rolnictwa. Takim gatunkiem jest np. chomik europejski, w stosunku do którego obserwowany jest proces zanikania populacji na terenie kraju, a wobec którego nie podejmuje się systemowych działań ochronnych, pomimo wskazań zawartych w wynikach monitoringu GIOŚ w kolejnych latach, dotyczących konieczności ich podejmowania. Istnieją również gatunki, które gniazdują na polach uprawnych i ich lęgi narażone są na straty w wyniku zabiegów agrotechnicznych np. błotniak łąkowy czy - coraz częściej - czajka. Ponadto notuje się silne tendencje spadkowe ptaków polnych nieuwzględnionych w FBI, takich jak przepiórka (spadek liczebności: -70%), kuropatwa (spadek liczebności: -23%), dawniej rozpowszechnionych w kraju (Biuletyn Monitoringu Przyrody Monitoring Ptaków Polski 2013- 2018, a także 2018-2021). Wprawdzie w PSWPR, w opisie wariantu I 4.12 Ekoschemat - Przeznaczenie 7 % powierzchni GO w gospodarstwie na obszary nieprodukcyjne, wspomniano o możliwości, w ramach instrumentu finansowego, tworzenia tzw. luk skowronkowych, jednak niezbędne jest utworzenie działań nakierowanych na ochronę również pozostałych zagrożonych polnych gatunków.</p>	<p>W Prognozie oddziaływania na środowisko PSWPR, w części diagnostycznej zwrócono uwagę na problem zanikania gatunków związanych z krajobrazem rolniczym wynikający z prowadzenia intensywnej produkcji. Posłużono się w tym przypadku syntetycznym wskaźnikiem FBI, którego interpretacja ma ilustrować kondycję populacji ptaków krajobrazu rolniczego. Zwrócono ponadto uwagę na inne gatunki fauny, na które niekorzystnie oddziałuje rolnictwo. Nie znalazły się wśród nich gatunki wskazane w uwadze (chomik europejski, przepiórka, kuropatwa). Uznano, że analiza syntetycznego wskaźnika w jednoznaczny sposób definiuje stan populacji i kondycję agrocenoz w kontekście związanych z nimi gatunków dziko żyjących. Należy zauważyć, że interwencje zaproponowane w PSWPR nie są ukierunkowane wprost na wymienione gatunki występujące na polach uprawnych, natomiast szereg działań podjętych w propozycjach PSWPR pozwala na poprawę kondycji zagrożonych populacji. W szczególności należy tu wymienić liczne interwencje ukierunkowane na ograniczenie nawożenia czy stosowania chemicznych środków ochrony roślin, kształtowanie struktury krajobrazu, promowanie</p>	nieuwzględniona

			<p>innowacyjnych technologii, kształtowanie i/lub ochronę półnaturalnych siedlisk przyrodniczych, wyłączenie obszarów z produkcji rolnej. Interwencje PSWPR nie mogą zastępować programów ochrony rzadkich i zagrożonych gatunków występujących w krajowej faunie i florze, w tym związanych z krajobrazem rolniczym, natomiast powinny dawać odpowiednie ramy finansowe i organizacyjne dla tego rodzaju działań podejmowanych przez beneficjentów. Powinny także zachęcać potencjalnych beneficjentów do podejmowania działań bardziej specyficznych, w tym również wykorzystywania w tym celu innych, kompatybilnych narzędzi finansowych czy programów.</p> <p>Należy zwrócić uwagę, że problem ochrony czy restytucji populacji ma najczęściej charakter specyficzny wynikający z uwarunkowań ekologicznych (np. występowanie gatunku w określonym rodzaju siedliska), czy też geograficznych (np. występowanie w określonym regionie, występowanie na granicy zasięgu). Trzeba również uwzględnić procesy o charakterze globalnym, w tym np. wynikające ze zmian klimatycznych. Trudno jest oczekiwać, że interwencje PSWPR będą ukierunkowane w sposób szczegółowy na wszystkie dziko żyjące gatunki fauny i flory związane z krajobrazem rolniczym, nawet te skrajnie zagrożone. Należy zauważyć, że szansą, jaką daje wdrożenie PSWPR jest kształtowanie przestrzeni obszarów wiejskich sprzyjającej i umożliwiającej funkcjonowanie, odbudowywanie i/lub wzmocnienie populacji dziko żyjących gatunków fauny i flory – podjęcie zobowiązania finansowego w ramach PSWPR wiąże się z koniecznością wypełnienia przez beneficjentów norm GAEC.</p>	
7.	Plan	<p><u>Niedostateczne uwzględnienie roli rozlewisk bobrowych w aspekcie dofinansowania działań z zakresu małej retencji.</u></p> <p>W PSWPR przewidziano szereg działań, w założeniu mających wspierać małą retencję (np. na cele energetyki wodnej lub poprzez budowę systemów</p>	<p>W PS zaplanowano szereg interwencji, które przyczyniać się będą do retencjonowania wody. Jedną z tych interwencji jest ekoschemat Retencjonowanie wody na trwałych użytkach</p>	Częściowo uwzględniona

		<p>melioracyjnych, odtworzenie śródpolnych oczek wodnych). W ramach wsparcia finansowego w tym zakresie konieczne jest uwzględnienie ochrony rozlewisk bobrowych, których powstawanie obecnie rozpatrywane jest w kategoriach szkód gospodarczych, a nie naturalnych działań z zakresu retencjonowania wody.</p>	<p>zielonych, gdzie promowane będzie zatrzymywanie wody, a w efekcie poprawa gospodarki wodnej oraz zachowanie siedlisk hydrogeniczných.</p> <p>W ramach II filara WPR przewidziano interwencje rolno-środowiskowo-klimatyczne takie jak np. Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków na obszarach Natura 2000 czy Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków poza obszarami Natura 2000, w tym w szczególności warianty ukierunkowane na ochronę siedlisk hydrogeniczných: (m.in. zalewowe łąki selernicowe i słonorośla, półnaturalne łąki wilgotne czy torfowiska).</p>	
8.	Prognoza/Pi an	<p><u>Uwagi dotyczące interwencji finansowych nakierowanych na ochronę siedlisk i gatunkową 1.8.1. Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków na obszarach Natura 2000 1.8.2. Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków poza obszarami Natura 2000</u></p> <p>W stosunku do obecnie obowiązujących rozwiązań, projekt PSWPR na lata 2023-2027 zakłada zwiększenie kwot dofinansowania do poszczególnych wariantów, jak również wprowadza tzw. warianty ptasie na tereny znajdujące się poza obszarami Natura 2000. Powyższe zmiany są konieczne ze względu na opłacalność przystępowania do pakietów rolnośrodowiskowych, jak również obserwowane trendy spadkowe populacji ptaków związanych z krajobrazem wiejskim. Niemniej jednak, zastrzeżenia budzi brak (zarówno w PSWPR jak i w prognozie) odniesienia do kryteriów, jakimi kierowano się ustalając kwoty dofinansowania do poszczególnych wariantów (a jest to podstawowe narzędzie wzmacniające, a niekiedy warunkujące ochronę siedlisk i gatunków). Nie jest jasne, w jaki sposób ustalając wielkość dofinansowania analizowano koszty ponoszone na realizację założeń poszczególnych wariantów (analiza taka powinna być podstawowym minimum), a także czy kwoty dofinansowania wiążano ze stopniem zagrożeń danych siedlisk i gatunków opisywanych w prognozie, jak również z procesami dotyczącymi zaniku pewnych form gospodarowania oraz stopniem powiązania ich dofinansowania z innymi rodzajami wsparcia w ramach PSWPR.</p> <p>W szczególności dotyczy to kwestii dofinansowania działań ukierunkowanych na ochronę torfowisk – wymogi obowiązkowe i uzupełniające. Koszenie na siedliskach silnie uwilgotnionych jest zabiegiem wymagającym najczęściej ręcznego (nie mechanicznego) wykonania. Ponadto usunięcie skoszonej biomasy z powierzchni jest utrudnione. Koszt wykonania takich zabiegów (w przypadku konieczności ich wykonania częściej niż jeden raz w</p>	<p>Należy podkreślić, że brak precyzyjnych, przestrzennych informacji dotyczących krajowych populacji fauny i flory, brak wiarygodnych danych odnośnie zasięgu występowania, a także kondycji siedlisk przyrodniczych, w tym w szczególności siedlisk przyrodniczych półnaturalnych, powszechnie występujących w krajobrazie rolniczym, w istotny sposób ogranicza i utrudnia przygotowanie precyzyjnych narzędzi finansowych i organizacyjnych pozwalających na zarządzanie ww. zasobem na obszarach wiejskich. Niestety należy także stwierdzić, że ww. braki również niezwykle utrudniają realizację ambitnych celów środowiskowych WPR w nowym okresie programowania, w kontekście założeń i paradygmatu Europejskiego Zielonego Ładu. Brak ww. podstawowych informacji skutkować może nieadekwatną alokacją środków finansowych oraz znikomymi efektami przyrodniczymi podejmowanych działań.</p> <p>Odnośnie kwestii dofinansowania działań – kryteria i sposób kalkulacji płatności rolnośrodowiskowych nie uległy zmianie w stosunku do poprzednich okresów programowania i są związane <i>stricte</i> z prowadzeniem działalności rolniczej (wykonywanymi zabiegami), ponoszonymi kosztami i</p>	niewuwzględniona

	<p>pięcioleciu) może być wyższy niż wartość dofinansowania – tj. zakładanych 1536 zł/ha za wymogi obowiązkowe i uzupełniające (koszty koszenia zlecane firmom zewnętrznym na terenach form ochrony przyrody np. parków narodowych kształtują się na poziomie ok 4000 zł/ha). Należy wskazać, że siedliska hydrogeniczne, takie jak torfowiska, w kontekście zmian klimatu, a także zaniku ekstensywnych form użytkowania, powinny być szczególnie chronione, a w związku z tym dofinansowanie do koszenia lub odkrzaczania z późniejszym usuwaniem odrośli jest niedoszacowane pod względem pracochłonności, kosztów wykonania, a także stopnia zagrożenia siedliska oraz gatunków od niego zależnych. Należy wskazać, że zaprzestanie ekstensywnych form użytkowania torfowisk prowadzi najczęściej do zmian sukcesyjnych – w pierwszej kolejności zarastania przez ekspansywne rośliny zielne, a następnie przekształcenia w kierunku zbiorowisk zaroślowo-leśnych. Ograniczenie dostępu do światła przez nagromadzony wojłok oraz zacienienie za sprawą drzew i krzewów hamuje rozwój mchów i tym samym procesów torfotwórczych. W przypadku warunków użytkowania dla wariantu torfowisk wskazane byłoby również dopuszczenie usuwania ekspansywnych gatunków (np. trzciny) za pomocą częstszego koszenia we fragmentach siedliska, w których występuje ekspansja (obecnie koszenie może odbywać się nie częściej niż co 2 lata).</p> <p>W odniesieniu do siedliska muraw należy wskazać, że najlepszym sposobem utrzymania jest ekstensywny wypas. W obecnym rozporządzeniu rolno-środowiskowym dla wariantu murawy wskazano jako obowiązkowy wypas (użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe, naprzemienne tylko w uzasadnionych przypadkach). Ponadto obecnie wymogiem wariantu jest utrzymywanie niskiej obsady wypasu (0,3-1 DJP/ha – tj. np. na 1 ha muraw może paść się 1 krowa lub 10 owiec). W świetle danych przedstawionych w prognozie i w PSWPR, dotyczących spadku liczby gospodarstw ukierunkowanych na hodowlę zwierząt trawożernych, nieoptymalności takiej hodowli, zwiększaniu się udziału TUZ w gospodarstwach nieposiadających zwierząt, należy wskazać, że konieczne jest weryfikacja założeń dofinansowania ochrony muraw, w szczególności w aspekcie prowadzenia wypasu, co najmniej w granicach obszarów Natura 2000. Przedłożone dokumenty nie zawierają analiz dotyczących sposobu użytkowania muraw zgłaszanych do pakietów rolnośrodowiskowych w ramach czasowych przynajmniej perspektywy finansowej 2014-2020, wobec czego nie jest jasne, jaka część muraw była i jest obecnie w innych formach użytkowania niż pastwiskowe i jakie są obserwowane trendy w tym względzie. Kwota przeznaczona dla wariantu ochrony muraw, dotycząca sposobu użytkowania za pomocą wypasu, powinna wynikać z analiz w ww. zakresie oraz z konieczności zapewnienia optymalności</p>	<p>utraconymi dochodami wynikającymi z faktu ograniczeń w prowadzonej produkcji. Informacje te zostały umieszczone w opisie poszczególnych interwencji. Torfowiska ze względu na znaczenie dla ochrony bioróżnorodności, zasobów wodnych, zasobów węgla oraz klimatu są obiektami niezwykle istotnymi we współczesnym krajobrazie. Prawidłowo wykształcone torfowiska z aktywnym procesem torfotwórczym, trwałym i wysokim uwodnieniem są obiektami obecnie występującymi w Polsce niezwykle rzadko. Równocześnie, zdegradowane w wyniku silnego przesuszenia torfowiska wymagają renaturyzacji, obejmującej zarówno zmianę warunków wodnych, usuwanie wierzchniej warstwy zmineralizowanego torfu, jak również drzew i zarośli. W związku z powyższym, torfowiska w znacznej mierze wymagają szczególnych programów ochrony i prowadzenia odpowiednich zabiegów wykraczających poza działalność rolniczą, a interwencje zaplanowane w ramach PSWPR mogą mieć istotne znaczenie jednak o charakterze wspierającym działania główne, ujmowane systemowo i kompleksowo. W kontekście szczegółowego wymogu związanego z potrzebą usuwania gatunków ekspansywnych (trzcina), zagadnienie to ma charakter specyficzny, wymagający uwzględnienia w wymogach, zależy jednak od lokalnych warunków i decyzji eksperta przyrodniczego po analizie konkretnej sytuacji i potrzeb siedliska. Należy zauważyć i podkreślić, że w kalkulacji obecnej propozycji interwencji PSWPR ukierunkowanych na ochronę siedlisk i gatunków trafnie zidentyfikowano potrzebę poszerzenia zasięgu przestrzennego tzw. wariantów ptasich poza obszary Natura 2000. Należy również zauważyć,</p>	
--	---	---	--

		<p>najkorzystniejszej z form gospodarowania w obrębie tego siedliska, którą jest wypas.</p> <p>Nie jest korzystne zrównanie kwoty dofinansowania do ochrony siedlisk derkacza (1055 zł) z kwotą dofinansowania do ochrony siedlisk ptaków siewkowych - w stosunku do kwot stosowanych obecnie (642 zł dla derkacza w stosunku do 890 zł dla rycyka, kszyka, krwawodzioba i czajki). Z prognozy oraz monitoringu (Monitoring ptaków z uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, lata 2018-2021, Biuletyn Monitoringu Przyrody MPP w latach 2018-2021), wynika, że stan populacji ogólnopolskiej derkacza jest stabilny lub umiarkowanie spada, natomiast największe spadki liczebności odnotowano dla czajki i rycyka. Ponadto w ciągu 11 lat badań (2010–2020) liczebność dubelta na kontrolowanych stanowiskach zmniejszyła się o około 55%. W świetle wyżej przedstawionych danych nieracjonalnym jest ustalenie równorzędnego poziomu wsparcia dla gatunków siewkowych, których populacje są nieliczne w skali Polski lub wykazują silne trendy spadkowe, i dla derkacza, którego populacja w Polsce jest stosunkowo stabilna. W celu zapewnienia większej ochrony bardziej zagrożonym ptakom siewkowym konieczne jest obniżenie kwoty dofinansowania do wariantu dla derkacza do takiego poziomu, aby znacząco korzystniejsze było przystąpienie do pakietu ukierunkowanego na ochronę łąkowych siewek, wymagających w swoich siedliskach częstszego koszenia, co z perspektywy obserwowanych procesów odstępowania od użytkowania TUZ jest bardziej pracochłonne, jeśli nie jest powiązane (a tym samym konieczne z punktu widzenia rolnika) z późniejszym wykorzystaniem pokosu (np. w procesie hodowli bydła).</p>	<p>że wobec braku precyzyjnych danych przestrzennych o zasięgu występowania kluczowych gatunków ptaków (np. kulik wielki) nie było możliwości większego niż zaproponowane zróżnicowania ww. wariantów, które funkcjonowało w poprzednich okresach programowania.</p> <p>Nie jest zrozumiała uwaga dotycząca muraw, bo w części diagnozy obejmującej siedliska przyrodnicze szeroko zostały opisane zarówno stan, zagrożenia, sposób użytkowania, jak i potrzeby ochrony siedlisk murawowych. Zagadnienie potraktowano szeroko, gdyż odrębnie omówiono poszczególne siedliska murawowe: 2330, 6120, 6210, 6230, a także wrzosowiska 4030. Charakterystyka ta uwzględni przede wszystkim obiekty objęte realizacją pakietów przyrodniczych PROW, które były monitorowane w latach 2017-2020.</p>	
9.	Prognoza/Pi an	<p>Ponadto zarówno w PSWPR, jak również w prognozie nie zawarto wyjaśnienia jaki był cel ujęcia dubelta oraz kulika wielkiego w wariantcie pakietu dedykowanym dotychczas rycykowi, kszykowi, krwawodziobowi i czajce (dalej jako „wariant dla siewek łąkowych”), podczas gdy dla tych dwóch gatunków (dubelta, kulika wielkiego) jest przeznaczony osobny wariant pakietu, uwzględniający biologię łągów i stopień zagrożenia gatunków. Należy wskazać, że dubelt różni się od pozostałych gatunków fenologią łągów – przylatuje z zimowisk później niż pozostałe gatunki (czajka: II-III, rycyk, krwawodziob, kszyk: III-IV) tj. od IV do V, główny okres toków przypada na maj i początek czerwca, okres inkubacji jaj trwa 22-24 dni – w efekcie czego klucie piskląt przypada głównie na I i II dekadę czerwca (Krajowy Program Ochrony Dubelta przyjęty 2 marca 2017 r. przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska). Ze względu na powyższe uwarunkowania, aktualne warunki użytkowania gruntów dla wariantu siewek łąkowych (rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 marca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Działanie rolno-</p>	<p>Zweryfikowano PS w zakresie przyporządkowania gatunków do wariantów.</p> <p>Uwagi odnośnie sposobu kalkulacji płatności, jak również zależności między dostępną informacją przestrzenną, stanem rozpoznania populacji a możliwością precyzyjnego zaplanowania interwencji skomentowano wyżej</p>	<p>Częściowo uwzględniona</p>

		<p>środowiskowoklimatyczne" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020) zakładające m. in. obowiązek przeprowadzenia pierwszego pokosu w terminie od 15 czerwca do 15 lipca (tj. dopuszczające koszenie w terminie klucia piskląt dubelta) należy wskazać, że włączenie dubelta do wariantu siewek łąkowych będzie mogło powodować straty w lęgach dubelta za sprawą zabiegów agrotechnicznych (koszenia), gdyż przewidziane terminy nie są ukierunkowane na jego ochronę. Należy wskazać również, że wariant pakietu dla siewek łąkowych w obecnym kształcie zakłada mniejszą ochronę lęgów przed zabiegami gospodarczymi (obowiązek przeprowadzenia dwóch pokosów w roku, skrócenie terminów wypasu przy mniejszej obsadzie zwierząt), co jest uwarunkowane wymaganiami środowiskowymi tych gatunków, niż pakiet ściśle ukierunkowany na ochronę kulika wielkiego i dubelta. Nie jest zatem zrozumiałe podejście, w którym pomimo istnienia wariantu dla kulika wielkiego i dubelta gatunki te wyszczególnia się jako docelowe w wariantcie, którego założenia mogą prowadzić do strat w lęgach (w PSWPR nie zawarto informacji czy i w jaki sposób miałyby być zmodyfikowane założenia dotyczące sposobu gospodarowania, wymaganego w wariantcie dla siewek łąkowych).</p> <p>W odniesieniu do proponowanej kwoty dopłat ukierunkowanych na ochronę dubelta i kulika wielkiego (1347 zł/ha, w stosunku np. do kwot na ochronę derkacza – 1055 zł/ha przy liczebności tego gatunku określonej na 39 000 – 52 000 samców – Biuletyn Monitoringu Przyrody 2019/2, a także stabilnej lub cechującej się umiarkowanym spadkiem populacji) należy wskazać, że w kontekście danych o liczebności kulika wielkiego (szacowanej na 120- 150 par w Polsce – Biuletyn Monitoringu Przyrody Monitoring Ptaków Polski w latach 2018- 2021) i o liczebności dubelta (250 - 450 tokujących samców w 2020 r. – Biuletyn Monitoringu Przyrody 2019/2) oraz wobec trendów spadkowych liczebności tych dwóch gatunków, proponowane wysokości dopłat są niedostosowane do ich skali zagrożenia w Polsce. Przy tak ograniczonych populacjach, występujących na niewielkich terenach, ewaluując koszty ochrony, nawet kilkukrotne podwyższenie kwoty na ochronę ich siedlisk (i sformułowanie wyższych wymagań, dotyczących ochrony siedliska, np. w zakresie utrzymywania odpowiednich stosunków wodnych) nie byłoby znaczące w skali całego PSWPR. Kwota uzyskana z obniżenia dopłat na ochronę siedlisk derkacza (1465 zł/ha w poprzedniej wersji PSWPR, str. 377 opiniowanej PSWPR) tj. co najmniej 410 zł dla przewidzianej dużej skali ochrony powierzchni siedlisk derkacza, powinna zostać przekierowana na wzmocnienie ochrony wariantów dotyczących kulika wielkiego, dubelta, wodniczki, siewek łąkowych i zwiększenie wymagań dotyczących ochrony ich siedlisk.</p> <p>Reasumując, opis pakietów zawarty w PSWPR oraz w prognozie nie uzasadnia, jakimi względami</p>		
--	--	---	--	--

		kierowano się ustalając kwoty dofinansowania do poszczególnych wariantów, przez co trudno ocenić konsekwencje środowiskowe kwot dopłat, które ustala dokument.		
10.	Plan	Ponadto, ze względu na konieczność ochrony siedlisk hydrogeniczných, wskazane jest przywrócenie wariantów: szuwały wielkoturzycowe i użytki przyrodnicze. W szczególności, do wariantu Użytki przyrodnicze powinny zostać włączone rozlewiska bobrowe, oczka wodne, podmokłości. Obecnie PSWPR przewiduje np. dofinansowanie do utrzymania zadrzewień, założonych w ramach przeszłej perspektywy finansowej, natomiast nie finansuje ochrony fragmentów wartościowych ekosystemów, których wykształcenie znacznie wykracza poza określone ramy czasowe.	<p>W PS zaplanowano szereg interwencji, które wspierać będą siedliska hydrogeniczne oraz różnorodność krajobrazu.</p> <p>W ramach I filaru WPR (ekoschematy) przewidziano np. ekoschemat Retencjonowanie wody na trwałych użytkach zielonych, gdzie promowane będzie retencjonowanie wody, a w efekcie poprawa gospodarki wodnej oraz zachowanie siedlisk hydrogeniczných.</p> <p>W ramach II filara WPR przewidziano interwencje rolno-środowiskowo-klimatyczne takie jak np. Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków na obszarach Natura 2000 czy Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków poza obszarami Natura 2000, w tym w szczególności warianty ukierunkowane na ochronę siedlisk hydrogeniczných: (m.in. zalewowe łąki selernicowe i słonorośla, półnaturalne łąki wilgotne czy torfowiska).</p> <p>W odniesieniu do przywrócenia wariantów 4.3./5.3. Szuwały wielkoturzycowe i 4.10./5.10. Użytki przyrodnicze, do których przysługiwało wsparcie w ramach PROW 2007-2013, należy podkreślić, że znaczna część z siedlisk wspieranych w ramach tych wariantów jest obecnie wspierana w ramach wariantów 4.2/5.2. Zalewowe łąki selernicowe i słonorośla, 4.3. i 5.3. Murawy oraz 4.6./5.6. Torfowiska PROW 2014-2020 i będzie objęta wsparciem w PS (analogicznie jak w PROW 2014-2020).</p>	Częściowo uwzględniona
11.	Plan	W celu ochrony mniejszych powierzchniowo płatów łąk lub pastwisk (często cechujących się dużą wartością przyrodniczą) konieczne jest wprowadzenie zwrotu kosztów transakcyjnych (tj. ekspertyzy przyrodniczej) w kwocie zależnej od powierzchni działki RSO, dla działek do 5 ha nie niższej niż 1000 zł. Istnieje prawdopodobieństwo, że dla gospodarstw z niewielką ilością TUZ kwota dofinansowania do kosztów transakcyjnych, przy niewielkiej skali powierzchni objętej dofinansowaniem, będzie zbyt niska, a koszty użytkowania terenu TUZ zbyt wysokie, aby zapewnić	W PS przewidziano rekompensatę kosztów transakcyjnych. Płatność będzie mogła zostać jednorazowo powiększona o rekompensatę kosztów transakcyjnych. Wysokość rekompensaty będzie zróżnicowana w zależności od zakresu usług eksperckich niezbędnych na etapie poprzedzającym realizację zobowiązania.	Uwzględniono

		korzyści z przystąpienia do zobowiązania. Również nieprawidłowym byłoby pomniejszanie kosztów transakcyjnych tylko z tytułu położenia terenu w granicach obszarów Natura 2000, w związku z niekiedy bardzo ogólnymi zapisami w PZO (lub przy braku takiego dokumentu), jak również wobec niepełnej inwentaryzacji siedlisk i gatunków w wielu obszarach.	Szczegóły zostaną określone w przepisach krajowych.	
12.	Plan	Zarówno w przypadku wariantów dotyczących ochrony siedlisk lęgowych ptaków, jak i siedlisk przyrodniczych, nie jest konieczne utrzymywanie powierzchni nieskoszonej na poziomie 15–20%, a może to być wręcz niekorzystne dla efektywności tej ochrony. Pozostawienie większej części nieskoszonej w wariantach ukierunkowanych na ochronę ptaków może sprzyjać zwiększonej presji drapieżniczej, ponieważ może stwarzać więcej możliwości do ukrycia się drapieżnika. Ponadto, w przypadku siewek gniazdujących w koloniach, im większa powierzchnia otwarta z niską darnią, tym zakładane kolonie lęgowe są większe i dzięki temu odporniejsze na ataki drapieżników. W przypadku siedlisk łąkowych, pozostawianie dużego udziału nieskoszonych powierzchni powoduje ekspansję w ich obrębie gatunków ziołoroślowych, lub zwiększenie udziału traw kosztem udziału gatunków dwuliściennych. Wystarczające dla ochrony bezkręgowców oraz mniej mobilnych kręgowców, zarówno w przypadku wariantów ptasich jak i siedliskowych, będzie pozostawienie 5-10% nieskoszonej powierzchni.	W przypadku siedlisk proponowana powierzchnia niewykoszona to 5-20%, a w przypadku wariantów ptasich wynosi 5-10%. Należy podkreślić, że ekspert przyrodniczy w oparciu o swoją najlepszą wiedzę oraz biorąc pod uwagę lokalne uwarunkowania przyrodnicze (w tym potencjalne zagrożenia siedlisk lęgowych ptaków ze strony drapieżników), doprecyzowuje podczas przeprowadzonej wizji terenowej jaki % powierzchni niewykoszonej ma być pozostawiony jako fragment nieskoszony. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że proponuje się wprowadzenie przepisów przeciwdziałających rozprzestrzenianiu się gatunków niepożądanych.	Częściowo uwzględniona
13.	Plan	<u>I.4.12 Ekoschemat - Przeznaczenie 7 % powierzchni GO w gospodarstwie na obszary nieprodukcyjne.</u> Należy uzależnić włączenie powierzchni rowów do powierzchni 7% obszarów nieprodukcyjnych, tylko w przypadku niewykonania w ich obrębie prac utrzymaniowych lub z zakresu odbudowy. W szczególności należy promować pozostawianie nieprodukcyjnych (lub w postaci tworzenia TUZ) jak najszerszych pasów buforowych na gruntach ornych, które przylegają do oczek wodnych, cieków, kanałów, rowów, mokradeł i jezior. Ponadto w ramach ww. ekoschematu zasadnie byłoby przewidzieć szereg działań ukierunkowanych na ochronę tzw. gatunków polnych.	W trakcie prac nad projektem PS WPR, ekoschemat Przeznaczenie 7 % powierzchni GO w gospodarstwie na obszary nieprodukcyjne został usunięty z wykazu ekoschematów do realizacji.	Nieaktualna
14.	Plan	<u>I.10.11. Zalesianie gruntów rolnych</u> Interwencja zwiera zapis dotyczący kwalifikowalności, dopuszczający uzyskanie pomocy na zalesianie „gruntów innych niż rolne - wykazanych w ewidencji gruntów jako użytki rolne lub grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych, niewykorzystywane do produkcji rolniczej”, co oznacza dopuszczenie zalesienia TUZ niewykorzystywanych do produkcji rolniczej (maksymalna powierzchnia objęta zalesieniem w jednym roku została ustalona na 40 ha). Stawki zalesieniowe ustalono na od 16 000 do 21 000 zł/ha. W ocenie tut. Organu, dopuszczenie zalesienia TUZ nieużytkowanych rolniczo i zapewnienie finansowania tego procesu na poziomie wyższym niż kwoty przeznaczone na utrzymywanie TUZ [w instrumencie I.10.14 na pielęgnację zalesienia przeznaczono kwotę 1500-2300 zł na cięcia	W ramach WPR od roku 2007 r. nie są zalesiane TUZ ani obszary cenne przyrodniczo. To samo podejście będzie stosowane w ramach PS 2023-2027. Jednocześnie od 2008 r. przyznawana jest pomoc do gruntów na których występują młode lasy powstałe w wyniku sukcesji naturalnej. Dofinansowanie takich samosiewów zalecane jest przez wiele organizacji środowiskowych ze względu na potrzebę utrzymania naturalnych zbiorowisk leśnych wykorzystując ich potencjał w zakresie m.in. zapobiegania suszy	Nieuwzględniona

		<p>pielęgnacyjne i 8000-22000 na podsadzenia, a w instrumencie I.8.8 na premię pielęgnacyjną 900-1500 zł i premię zalesieniową 1438 zł, natomiast najwyższy z pakietów dla najcenniejszych siedlisk (wodniczki) wynosi ok 1 550 zł] z perspektywy trendu spadkowego ich powierzchni oraz spadku populacji gatunków związanych z TUZ, a także w związku pogorszeniem się stanu siedlisk przyrodniczych związanych z krajobrazem rolniczym, jest niewłaściwe i może prowadzić do utrzymania, a nawet wzmocnienia, negatywnych trendów dotyczących TUZ oraz degradowania terenów cennych przyrodniczo lub o dużym potencjale przyrodniczym. W kontekście zidentyfikowanych zagrożeń, z jakimi wiąże się zaprzestanie użytkowania terenów łąk, pastwisk i muraw, mechanizmy finansowe w ramach WPR powinny kierunkować gospodarkę na wznowienie użytkowania TUZ w większym stopniu niż na ich zalesienia. Dlatego konieczne jest wyeliminowanie możliwości dofinansowania zalesień TUZ, w obrębie których zaprzestano użytkowania rolniczego, lub znaczące obniżenie możliwości finansowania zalesiania tych terenów, w takim stopniu, aby istotnie korzystniejsze finansowo było przywrócenie TUZ do użytkowania kośnego lub pastwiskowego (za pomocą np. odkrzaczania). W celu wyeliminowania możliwości wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania interwencji na cele obszarów Natura 2000 należy bezwzględnie zawrzeć w projektowanym dokumencie zapis uniemożliwiający otrzymanie finansowania na zalesienia TUZ nieużytkowanych rolniczo na terenach Natura 2000.</p>	<p>czy też sekwestracji dwutlenku węgla. Należy podkreślić, że w ramach WPR wspierane są zwarte kępy naturalnych samosiewów, a nie pojedyncze drzewa na gruntach rolnych. Warunki dotyczące sukcesji naturalnej określone są na poziomie przepisów krajowych i są to m. in. minimalna liczba drzew i krzewów na hektar, powierzchnia kępy w których występują (co najmniej 5 arów), czy średni wiek. W związku z tym często są to kilkunastoletnie drzewostany, które wyrosły w wyniku zaprzestania użytkowania rolniczego. Podobne podejście co do kwalifikowania sukcesji naturalnej będzie stosowane w kolejnym okresie programowania, po to żeby pielęgnować i chronić lasy powstałe w sposób naturalny. Nie są tu wspierane dolesienia na TUZ tym samym nie zachodzi ryzyko zniszczenia obszarów cennych przyrodniczo. Co istotne w przypadku gruntu przeznaczonego do wykonania zalesienia (jedynie grunty orne) lub gruntu z sukcesją naturalną położonych na obszarze Natura 2000 wymagana jest opinia regionalnego dyrektora ochrony środowiska o braku sprzeczności wsparcia tych obszarów z planami ochrony albo planami zadań ochronnych danego obszaru. Odnosząc się do kalkulacji płatności to należy podkreślić, iż koszty utrzymania i pielęgnacji zalesienia ustalone zostały ryczałtowo, na hektar powierzchni zalesionej, w oparciu o dane i analizy Instytutu Badawczego Leśnictwa. Koszty te ustalono z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczych, ekonomicznych, przestrzennych i społecznych. Kalkulacja wysokości wsparcia bazuje na uśrednionych kosztach związanych z pielęgnacją upraw leśnych i młodych drzewostanów w różnych regionach kraju oraz uwzględnia utracone dochody z działalności rolniczej.</p>	
15.	Plan	<p><u>I.8.8 Premie zalesieniowe i pielęgnacyjne, I.4.10 Ekoschemat – Utrzymanie systemów rolnoleśnych</u> W opisie interwencji należy zawrzeć zapis, że cięcia pielęgnacyjne należy wykonywać poza okresem</p>	<p>Kwestia ta zostanie uregulowana w przepisach szczegółowych. W trakcie prac nad projektem Planu Strategicznego, przeniesiono</p>	Uwaga uwzględniona

		<p>łęgowym ptaków, za który przyjmuje się okres od 1 marca do 30 sierpnia.</p>	<p>wsparcie zaprojektowane w ramach Ekoschematu – Utrzymanie systemów rolno-leśnych, do II filara WPR tj. interwencji I 8.8 - Premie z tytułu zalesień i zadrzewień oraz systemów rolno-leśnych.</p>	
16.	Plan	<p>I.10.12 Tworzenie zadrzewień śródpolnych Opis interwencji dopuszcza w ramach tworzenia zadrzewień śródpolnych zalesianie gruntów ornych, gdyż dopuszcza zadrzewienia, które formalnie, wg zapisów ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2021 r. poz. 1275 ze zm.), mogłyby spełniać kryteria bycia lasem (biorąc pod uwagę ich powierzchnię). Konieczne jest zatem zmniejszenie (lub podział na kilka mniejszych powierzchni śródpolnych) maksymalnej powierzchni objętej tworzeniem zadrzewień śródpolnych, która zgodnie z aktualnym brzmieniem dokumentu wynosi dla jednego beneficjenta w danym roku 40 ha (a więc tyle samo, co w przypadku zalesiania gruntów). Ponadto, zasadnym byłoby umożliwienie uzyskiwania dopłat do tworzenia zadrzewień także mniejszych niż 0,1 ha – w szczególności gatunkami wierzb drzewiastych, głogami, tarniną, dziką różą, szakłakiem, jarzębiną - gdyż również takie zadrzewienia pełnią ważną rolę biocenotyczną w krajobrazie rolniczym, zwłaszcza w obrębie miedz. W opisie interwencji wskazano, że preferowane będą nasadzenia w formie liniowej i kryterium szerokości będzie różnicowało je od zalesień, niemniej jednak nie zostało ono sprecyzowane. Konieczne jest ustalenie kryteriów w tym zakresie, różnicujących zadrzewienia od zalesień.</p> <p>Nie jest również jasne, dlaczego wartość zalesienia ustalono na 16 000-21 000 zł/ha, a wartość zadrzewienia gruntu na 10 000 -18 000 zł/ha. Powyższa różnica może powodować, że chętniej będą wybierane pakiety zalesieniowe niż pakiety związane z wprowadzaniem zadrzewień śródpolnych, co z punktu widzenia gatunków krajobrazu rolniczego jest mniej korzystne.</p>	<p>Uwaga zostanie uwzględniona w przepisach szczegółowych. Wyjaśniamy, że wsparcie udzielane będzie do zadrzewień śródpolnych o powierzchni do 0,5 ha, natomiast powierzchnia 40 ha, dotyczy limitu na beneficjenta. Do pomocy kwalifikowane będą zadrzewienia tworzące jeden kompleks, stanowiący zwartą powierzchnię powiązaną gospodarczo lub przyrodniczo, o powierzchni co najmniej 0,1 ha i nie większej niż 0,5 ha oraz szerokości co najmniej 4 m i nie większej niż 20 m. Kryteria te zostały sformułowane w oparciu o liczne opinie eksperckie oraz skonsultowane międzyresortowo na etapie uzgadniania rozporządzenia MRiRW w którym zaprojektowano wsparcie na zadrzewienie już w roku 2022. Tym samym na poziomie przepisów krajowych ustanowione są (oraz będą w przyszłości) wyraźne kryteria różnicujące zadrzewienia od zalesień m.in. polegające na innej powierzchni, szerokości, liczbie sadzonych drzew i krzewów. Różnice te związane m.in. z mniejszą liczbą sadzonek na ha w przypadku zadrzewień, warunkują niższą stawkę płatności, skalkulowaną przez ekspertów. Uwaga w zakresie gatunków również została uwzględniona zarówno w działaniu zadrzewieniowym wdrażanym w roku 2022 jak również planowanym do uruchomienia od 2023 r. Należy podkreślić, że w przypadku zadrzewień śródpolnych pomoc może być przyznana do zadrzewień z co najmniej 3 różnymi gatunkami lub rodzajami drzew lub krzewów, z tym że udział drzew lub krzewów najmniej liczego gatunku lub rodzaju spośród trzech najliczniejszych wynosi co najmniej 10%, udział gatunków</p>	<p>Uwaga zostanie uwzględniona w przepisach szczegółowych</p>

			lub rodzajów liściastych wynosi co najmniej 90%.	
17.	Plan	<p><u>I.4.9 Ekoschemat - Utrzymanie zadrzewień śródpolnych</u></p> <p>W ramach ekoschematu powinny być również uwzględnione, w celu ich utrzymania, zadrzewienia utworzone w ramach PROW 2007-2013. Nie jest także jasne, dlaczego w ramach wsparcia utrzymania zadrzewień śródpolnych przewidziano finansowanie utrzymania drzewostanów utworzonych w 2022 r. w ramach poddziałania 8.1 – zalesianie i tworzenie terenów zalesionych, gdyż działanie to powinno być ukierunkowane na ochronę zadrzewień. Korzystniejszym środowiskowo byłoby wsparcie utrzymania cennych zadrzewień, które powstały przed aktualną perspektywą finansową, gdzie kryterium byłaby średnica drzew (np. stare wierzy głowiaste). Ponadto w opisie interwencji należy zawrzeć zapis, że cięcia pielęgnacyjne należy wykonywać poza okresem lęgowym ptaków, za który przyjmuje się okres od 1 marca do 30 sierpnia.</p>	Utrzymanie zadrzewień śródpolnych w Planie Strategicznym, wdrażane będzie w ramach interwencji II filara I 8.8. Premie z tytułu zalesień i zadrzewień oraz systemów rolno-leśnych. W ramach tej interwencji będzie możliwość wsparcia na utrzymanie zadrzewień założonych w okresie przejściowym PROW 2014-2020, tj. w roku 2022, jak również w ramach Planu Strategicznego na lata 2023-2027. Wyjaśniam, że w ramach PROW 2007-2013 nie udzielano wsparcia na tworzenie zadrzewień, z tego względu nie przewidziano możliwości ich utrzymania w ramach interwencji.	Uwaga uwzględniona.
18.	Plan	<p><u>I.10.13 Zakładanie systemów rolno-leśnych</u></p> <p>W dokumencie nie wyjaśniono na czym polegać ma zakładanie systemów rolno-leśnych w obrębie TUZ. Konieczne jest ustalenie dopuszczalnych proporcji wprowadzania zadrzewień w stosunku do powierzchni TUZ, aby było możliwe zachowanie charakteru łąki, murawy czy pastwiska, jako siedlisk gatunków krajobrazu rolniczego.</p>	Wszystkie wskazane elementy zostaną doprecyzowane na poziomie rozporządzenia krajowego. Należy podkreślić, że pomoc na zakładanie systemów rolno-leśnych przyznawana będzie na gruntach ornych lub TUZ, jednak z wyłączeniem TUZ na Naturze 2000.	Uwaga uwzględniona
19.	Plan	<p><u>I.10.14 Zwiększanie bioróżnorodności lasów prywatnych</u></p> <p>W opisie instrumentu finansowego wskazano, że dofinansowaniu będzie podlegać wykonywanie cięć, mających na celu usuwanie lub hamowanie wzrostu drzew wadliwych i chorych. Należy wskazać, że takie drzewa mają duże znaczenie, a niejednokrotnie decydują o zachowaniu bioróżnorodności w lasach (np. duże znaczenie dla chronionych gatunków owadów ksylofagicznych i gatunków ptaków gniazdujących w dziuplach). Usuwanie takich drzew nie będzie wpisywać się w działania na rzecz bioróżnorodności lasów prywatnych, tak samo jak większość pozostałych opisanych działań, np. regulowanie składu gatunkowego oraz wytwarzanie i utrwalanie pożądanej formy zmieszania, gdyż skupiają się one w większości na finansowaniu prowadzenia zabiegów gospodarczych w lasach prywatnych, mających na celu zwiększenie wartości gospodarczej pielęgnowanego drzewostanu (gospodarowanie zgodne z UPUL), a nie zabiegów mających związek ściśle z ochroną bioróżnorodności. W opisie interwencji nie wyjaśniono znaczenia stwierdzenia „dodatkowo w zakresie inwestycji polegających na wprowadzaniu nowych nasadzeń wspierana jest ich ewentualna ochrona przed zniszczeniami”. Należy wskazać, że niedopuszczalne jest finansowanie jako tzw. ochrony bioróżnorodności działań związanych np. z opryskami w lasach (nie jest jasne czy pakiet dopuszcza finansowanie takich zabiegów, gdyż w opisie interwencji nie wyjaśniono ww. kwestii).</p>	<p>MRiRW podziela opinię GDOŚ w odniesieniu do konieczności zachowania bioróżnorodności w lasach.</p> <p>Z analizy dostępnych danych w zakresie leśnictwa w Polsce wynika, że efektywność ekosystemowa lasów prywatnych w aspekcie wiązania węgla, ochrony wód, gleb i różnorodności biologicznej jest niska. Lasy prywatne zajmują powierzchnię ok. 1,7 mln ha co stanowi ok. 19 % całkowitej powierzchni lasów w Polsce. W strukturze tych drzewostanów dominują gatunki iglaste, które stanowią około 70 % ogólnej powierzchni, (w tym udział sosny wynosi ok. 60% wszystkich gatunków). Powierzchnia drzewostanów uszkodzonych w lasach prywatnych wynosi ok 40 %. Drzewostany monokulturowe w lasach prywatnych są zdecydowanie mniej odporne na chorobotwórcze czynniki biotyczne i abiotyczne. Charakteryzują się większą podatnością na zagrożenia pożarowe i łatwiej ulegają zniszczeniom w wyniku inwazji</p>	Częściowo uwzględniona

			<p>szkodników owadzych (np. kornika ostrozębnego). Wynika to m.in. z faktu, że właściciele lasów prywatnych nie dysponują często wystarczającymi środkami w celu właściwej i zrównoważonej pielęgnacji drzewostanów. Powierzchnia drzewostanów o stanie pielęgnacji dostatecznym i niewłaściwym wynosi ok. 50 % w lasach prywatnych, podczas gdy w Lasach Państwowych udział ten wynosi ok. 19%, dlatego tak istotna jest właściwa pielęgnacja. Cięcia pielęgnacyjne są przewidziane w drzewostanach o młodszej klasie wieku w lasach prywatnych. W przypadku lasów prywatnych dominują lasy o charakterze gospodarczym, które zostały założone sztucznie. Oprócz podnoszenia wartości gospodarczej lasu, cięcia pielęgnacyjne mają na celu wzmocnienie odporności i zdrowotności drzewostanu. Ponadto każdy zabieg jest planowany przy udziale nadleśniczego, który precyzyjnie wskazuje jego zakres oraz intensywność. Warto zwrócić uwagę, że drzewa dziuplaste występują w drzewostanach w wyższych klasach wieku. W przypadku interwencji bioróżnorodnościowych polegających na wprowadzeniu nasadzeń możliwe będą różne formy ochrony wskazane przez nadleśniczego w planie inwestycji dopasowane indywidualnie dla danej operacji. Opryski nie są przewidziane jako forma ochrony w ramach tej interwencji.</p>	
20.	Plan	<p><u>I.10.14 Zwiększanie bioróżnorodności lasów prywatnych</u> Należy przy tym zweryfikować założenia celów działań ww. instrumentu finansowego (gdyż działania nie służą lub służą w niewielkim stopniu celowi wskazanemu w nazwie instrumentu), albo w dużym stopniu przeformułować założenia jego finansowania. W szczególności, w celu ochrony bioróżnorodności, należy wskazać na konieczność:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zachowywania w drzewostanach drzew dziuplastych, obumierających i tzw.wadliwych; - zachowywania w drzewostanach zasobów martwego drewna; - na terenach obszarów Natura 2000 gospodarowanie w drzewostanach zgodnie z zapisami PZO lub PO, na terenach parków krajobrazowych i w otulinach zgodnie z zapisami 	<p>Interwencja ma na celu wzbogacenie składu gatunkowego poprzez nasadzenia przede wszystkim gatunkami liściastymi w drzewostanach o ubogiej strukturze – głównie w monokulturach sosnowych. Zachowanie zasobów martwego drewna nie jest priorytetem w przypadku interwencji adresowanej dla właścicieli lasów prywatnych, ponieważ drzewostany w lasach prywatnych to głównie monokultury sosnowe. Utrzymywanie martwego drewna mogłoby wiązać się ze</p>	Częściowo uwzględniona

		<p>zawartymi w PO, w otulinach rezerwatów przyrody zgodnie z zapisami PO;</p> <ul style="list-style-type: none"> - w ustalaniu składów gatunkowych drzewostanów: stosowanie regionalizacji przyrodniczo leśnej Polski z 2010 r., niedopuszczenie do nasadzeń lub eliminowanie z drzewostanów drzew obcych ekologicznie (niezgodnych z siedliskiem lub nie występujących naturalnie w danej części kraju pomimo uznawania za gatunek rodzimy – np. na wschodzie kraju buk) lub geograficznie; - wyłączenie fragmentów drzewostanów (stanowiących refugia bioróżnorodności) użytkowania; - w obrębie siedlisk przyrodniczych: prowadzenie działań ukierunkowanych na zachowanie lub dążenie do osiągnięcia właściwego stanu ich ochrony, tj. poprawy parametrów stanu ochrony zidentyfikowanych w metodykach oceny siedlisk przyrodniczych GIOŚ; - wykonywanie cięć poza okresem lęgowym ptaków tj. poza terminem od 1 marca do 30 sierpnia. 	<p>zwiększonym ryzykiem wystąpienia pożarów. Dlatego większy nacisk położono na wzbogacenie struktury poprzez nasadzenia gatunkami liściastymi. W przypadku realizacji interwencji na obszarze chronionym, wszystkie inwestycje będą musiały być zgodne z zapisami w zapisami PZO lub PO, na terenach parków krajobrazowych i w otulinach zgodnie z zapisami zawartymi w PO, w otulinach rezerwatów przyrody zgodnie z zapisami PO. Kwestie te zostaną doprecyzowane na poziomie przepisów krajowych, analogicznie, jak w obecnym okresie programowania. Wszystkie rodzaje inwestycji będą dostosowane do lokalnych warunków siedliskowych i krajobrazowych, nasadzenia prowadzone będą rodzimymi gatunkami drzew lub krzewów, w tym m.in. biocenotycznymi i miododajnymi. Analogicznie jak w obecnym okresie programowania inwestycje związane z nasadzeniami będą mogły być realizowane jedynie przy udziale gatunków rodzimych z zamkniętej listy określonej w przepisach krajowych. Ponadto dla gatunków lasotwórczych obowiązywać będą przepisy dotyczące regionalizacji, analogicznie jak w PROW 2014-2020. Kwestie dotyczące terminu cięć pielęgnacyjnych w okresie lęgowym ptaków zostaną uregulowane na poziomie przepisów krajowych.</p>	
21.	Plan	<p><u>I.4.11 Ekoschemat – Retencjonowanie wody na TUZ</u> Konieczne jest doprecyzowanie w opisie interwencji, że dopłatami będą podlegać sytuacje wystąpienia naturalnych podtopień i zalewów, wynikających z uwarunkowań pogodowych, a nie sztucznego retencjonowania wód. Ponadto, należy przedstawić przyczyny, dla których wypłatę zobowiązania uzależniono od kryterium terminu zalewu - od 1 maja do 30 września. Jest to istotne wobec faktu, że zazwyczaj okresowe zalewy użytków zielonych, trwające dłużej niż tydzień, występują na przedwiośniu. Zasadne jest przy tym rozważanie wydłużenia terminu co najmniej o miesiąc (optymalnie od 15 marca, z zastrzeżeniem utrzymania wody przez kolejne miesiące). Wątpliwości budzi również, czy w każdym przypadku będzie możliwe ustalenie na podstawie zdjęć satelitarnych, czy na terenie użytku zielonego</p>	<p>Celem ekoschematu Retencjonowanie wody na trwałych użytkach zielonych jest promowanie retencjonowania wody, a w efekcie poprawa gospodarki wodnej oraz zachowanie siedlisk hydrogenicznnych. Płatność przyznawana będzie rolnikom udostępniającym trwałe użytki zielone na cele związane z retencjonowaniem wody, położone na terenach, gdzie w okresie wegetacyjnym w danym roku wystąpiły zalania lub podtopienia w okresie między 1 maja a 30 września, przez okres co najmniej 12 następujących po</p>	nieuwzględniona

		<p>zgłoszonego do dopłat wystąpił zalew – zwłaszcza w sytuacji założonego terminu, który przypada na intensywny rozwój roślinności zielonej, co może znacznie utrudnić ocenę sytuacji na danym terenie.</p> <p>Ekoschemat będzie mógł być realizowany tylko na TUZ objętych zobowiązaniami rolno-środowiskowo-klimatycznymi (wybrane warianty pakietów przyrodniczych lub ekoschemat Ekstensywne użytkowanie TUZ). W opisie interwencji wyjaśniono, że takie postępowanie ma na celu ukierunkowanie wsparcia na siedliska hydrogeniczne, szczególnie predestynowane do funkcji retencyjnej, których kondycja przyrodnicza jest uzależniona od obecności wody, inna tereny o ekstensywnym systemie produkcji (str. 245 PSWPR). Możliwość wypłaty zobowiązania powinna zostać rozszerzona co najmniej o tereny rozlewisk bobrowych oraz o wszystkie tereny, na których stwierdzono ryzyko wystąpienia powodzi (a przynajmniej osiedliska muraw zalewowych), niezależnie od tego czy będą na nich realizowane zobowiązania warunkujące płatność omawianego ekoschematu. Jest to konieczne w celu promowania naturalnych procesów i rozwoju dolin rzecznych (co może w dłuższej perspektywie ograniczyć poziom roszczeń o odszkodowania w stosunku do zarządców cieków w przypadku wystąpienia podtopień w okresach wezbraniowych, co dotychczas skutkuje wykonywaniem na ciekach oraz połączonych z ciekami systemach melioracyjnych prac utrzymaniowych – odmulanie, hakowanie, usuwanie porostów itp. lub prac regulacyjnych). Powyższe jest istotne w odniesieniu do zidentyfikowanych zagrożeń tj. przyspieszonego odpływu wody z terenów rolniczych. Niemniej jednak, aby odwrócić ten proces, kwota 280 zł/ha w odniesieniu do terenów zagrożonych powodzią musiałaby ulec zwiększeniu.</p> <p>Ponadto należy rozważyć włączenie do zobowiązania z wariantu 4 murawy z zespołu <i>Nardo-Juncetum squarrosum</i>, tj. tzw. mokre psiary.</p>	<p>sobie dni. Wdrożenie ekoschematu ma być oparte na danych uzyskiwanych m.in. ze zdjęć satelitarnych.</p> <p>W ramach ekoschematu nie ma sprecyzowanych działań, które rolnik będzie zobowiązany spełnić. Płatności będą przyznawane rolnikom deklarującym gotowość udostępnienia swoich TUZ na cele związane z retencjonowaniem wody, do powierzchni, gdzie w określonym terminie w danym roku faktycznie wystąpiły zalania lub podtopienia (płatność za rezultat). Podstawą do przyznania płatności będzie stwierdzenie wystąpienia rezultatu (zalania lub podtopienia), a nie zrealizowanie wymogów prowadzących do jego osiągnięcia.</p> <p>Wsparcie będzie dotyczyło gospodarstw realizujących równolegle na danym obszarze zobowiązania ekologiczne, zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatyczne w ramach wybranych wariantów pakietów przyrodniczych związanych z zachowaniem cennych siedlisk przyrodniczych i siedlisk ptaków, praktykę Ekstensywne użytkowanie TUZ z obsadą zwierząt w ramach ekoschematu Rolnictwo węglowe i zarządzanie składnikami odżywczymi lub interwencję Ekstensywne użytkowanie łąk i pastwisk na obszarach Natura 2000. Ograniczenie to jest podyktowane potrzebą ukierunkowania tego rodzaju wsparcia na siedliska hydrogeniczne, szczególnie predestynowane do funkcji retencyjnej, których kondycja przyrodnicza jest uzależniona od obecności wody, i na tereny o ekstensywnym systemie produkcji, gdzie potrzeby produkcyjne są stosunkowo łatwe do pogodzenia z wykorzystaniem terenu na cele usług ekosystemowych.</p> <p>Wyznaczony termin od 1 maja do 30 września umożliwia uzyskanie rekompensaty wszystkim rolnikom, którym nadmiar wody utrudnił uzyskanie plonów w danym roku.</p>	
--	--	--	---	--

			W zakresie włączenia do zobowiązania z wariantu 4 murawy z zespołu <i>Nardo-Juncetum squarrosi</i> , tj. tzw. mokre psiary należy wskazać, że w ramach interwencji: I 8.1. Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków na obszarach Natura 2000 i I 8.1. - Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków na obszarach Natura 2000 oraz I 8.2. Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków poza obszarami Natura 2000 przewidziany został wariant Murawy. Konkretnie typy siedlisk przyrodniczych zostaną określone w przepisach krajowych.	
22.	Prognoza/Plan	<p><u>I.10.8 Scalanie gruntów wraz z zagospodarowaniem poscaleniowym</u></p> <p>Celem interwencji jest zwiększenie orientowania na rynek i konkurencyjności gospodarstw (str. 452 PSWPR). Tymczasem w prognozie (str. 281) uznano jej efekty za średnio pozytywne dla bioróżnorodności i roślin, a także za silnie pozytywne dla wody i zasobów naturalnych, natomiast za słabo pozytywne jedynie dla ludzi, na których potrzeby jest faktycznie ukierunkowane. Działania z zakresu małej retencji lub pozostawiania, czy tworzenia zadrzewień nie są celem tej interwencji. Ich zadaniem jest w tym przypadku osłabienie negatywnego oddziaływania na środowisko ujednoczenia struktury gruntów, czy też uproszczenia produkcji na skutek ich scalenia. Z ww. powodu, danych zawartych w prognozie nie można przyjąć jako udowadniających pozytywny wpływ zaplanowanego działania na przyrodę terenów rolniczych.</p>	Częściowo uwzględniono korektę oceny w odniesieniu do interwencji.	częściowo uwzględniona
23.	Plan	<p><u>I.10.8 Scalanie gruntów wraz z zagospodarowaniem poscaleniowym</u></p> <p>PSWPR nie precyzuje wprost jakie warunki w zakresie zagospodarowania poscaleniowego należy spełnić, aby uzyskać płatność. Wskazano, że w ramach zagospodarowania poscaleniowego będą realizowane inwestycje o charakterze infrastrukturalnym, w tym w zakresie dróg dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych oraz dojazdów do zabudowań poszczególnych uczestników scalenia (str. 454 PSWPR). Ponadto, w ramach zagospodarowania poscaleniowego, będą realizowane inwestycje polegające na budowie urządzeń wodnych zwiększających retencję. Jednocześnie wskazano na możliwość ustanowienia kryterium wyboru, dotyczącego inwestycji zawierających rozwiązania ukierunkowane na ochronę przyrody i ochronę środowiska. W związku z tym, w opisie interwencji finansowej należy zawrzeć wprost zapis o uzależnieniu przyznania płatności od zagospodarowania poscaleniowego, uwzględniającego zachowanie zadarnionych skarp oraz zachowanie lub wyznaczenie pasów ochronnych o charakterze zakrzewień lub zadrzewień śródpolnych, wyznaczenie granicy polno-leśnej czy</p>	Jak wynika z przepisów ustawy z dnia 26 marca 1982 r. <i>o scalaniu i wymianie gruntów</i> (Dz. U. z 2021 poz. 1912 i z 2022 r. poz. 32) przez zagospodarowanie poscaleniowe rozumie się określone w decyzji o zatwierdzeniu projektu scalenia gruntów prace umożliwiające objęcie w posiadanie przez uczestników scalenia wydzielonych im w ramach postępowania scaleniowego gruntów, polegające na: a) budowie lub przebudowie dróg dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych oraz dojazdów do zabudowań poszczególnych uczestników scalenia, b) korekcie przebiegu oraz poprawie parametrów technicznych urządzeń melioracji wodnych lub innych urządzeń wodnych,	Uwaga nieuwzględniona

	<p>strefy buforowej. Brak w dokumentach podlegających ocenie wskazania minimalnych powierzchni zajętych pod takie struktury w stosunku do powierzchni terenu objętego scaleniem w planie zagospodarowania poscaleniowego uniemożliwia ocenę skuteczności działania. Konieczne jest zatem ustalenie minimalnych powierzchni lub odsetka scalanych gruntów, które muszą być zajęte przez ww. struktury. Ponadto, w przypadku gruntów rolnych przylegających do rzek lub jezior, niezbędne jest ustalenie szerokości stref buforowych wyłączonych z użytkowania ornego (minimalnie 50 m od linii brzegowej). Konieczne jest również zawarcie w PSWPR zapisów gwarantujących utrzymanie ww. skarp, pasów czy buforów w długiej perspektywie czasowej (eliminujących możliwość np. likwidacji tych elementów po kilku latach).</p> <p>W odniesieniu do zaplanowania w zagospodarowaniu poscaleniowym budowy urządzeń wodnych zwiększających retencję (mała retencja wodna, w tym tworzenie lub odtworzenie śródpolnych oczek wodnych i mokradeł czy małych zbiorników wodnych), należy wskazać, że działanie charakteryzujące się w dokumencie takim stopniem ogólności może skutkować:</p> <ul style="list-style-type: none"> - negatywnym oddziaływaniem, w szczególności w odniesieniu do siedlisk płazów – pogłębienie zbiornika zajętego przez płazy (który najczęściej okresowo zamienia się w siedlisko bagienne lub wysycha, uniemożliwiając przetrwanie gatunkom ryb) najczęściej skutkuje pojawieniem się w nich ryb, które ze względu na drapieżnictwo (żywią się skrzekiem i kijankami) skutecznie eliminują z małych zbiorników populacje płazów, - negatywnym oddziaływaniem na siedliska podmokłe poprzez bezpośrednie ich zniszczenie – zwłaszcza w kontekście bardzo słabego rozpoznania przyrodniczego wyżej wskazanych siedlisk (np. odnalezienie na brzegach śródpolnych zbiorników wodnych uznanej w Polsce za wymarłą sitniczki drobnej) lub zdrenowania wybudowanym zbiornikiem i ograniczeniem zasięgu zabagnienia strefy brzegowej, której istnienie jest szczególnie istotne dla gatunków płazów, - uwolnieniem biogenów zdeponowanych w dnie zbiorników wodnych. <p>W związku z powyższym, obowiązek realizacji działań z zakresu małej retencji w ramach zagospodarowania poscaleniowego, w celu minimalizacji oddziaływań na środowisko samego scalenia, winien:</p> <ul style="list-style-type: none"> - obejmować działania z zakresu eliminacji lub możliwego ograniczenia oddziaływania już istniejących urządzeń melioracyjnych (np. rowów) poprzez ich likwidację, zaniechanie konserwacji lub budowę zastawek piętrzących na rowach, zwłaszcza meliorujących tereny podmokłe lub silnie uwilgotnione oraz poprzez zachowanie terenów podmokłych, które utworzą się lub ulegną powiększeniu na skutek ww. działań, 	<p>c) likwidacji zbędnych miedz i dróg oraz wykonywaniu zabiegów rekultywacyjnych umożliwiających uprawę mechaniczną gruntów. Oznacza to, że w ramach zagospodarowania poscaleniowego może nastąpić likwidacja jedynie zbędnych miedz tj. m.in. takich, które pod względem przyrodniczym nie stanowią wartości. W warunkach polskich nie na każdej granicy działki ewidencyjnej występuje miedza rozumiana jako pas niezaoranego terenu pomiędzy dwoma polami i jak wskazano powyżej zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa w procesie scalenia gruntów mogą być likwidowane jedynie zbędne miedze bowiem nadmierna likwidacja miedz i tworzenie monokultur rolniczych prowadzą do zubożenia środowiska naturalnego. Podkreślić należy, że w ramach scalenia gruntów winny być wyznaczane użytki ekologiczne, tj. zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej. Wśród nich są: naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania. Geodeta projektant opracowując projekt scalenia gruntów winien zatem wyodrębnić wszystkie użytki ekologiczne celem ich pozostawienia bez zmian i transformacji. Ochrona środowiska przyrodniczego w związku z pracami scaleniovymi jest zagwarantowana prawnie. Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie <i>przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko</i></p>	
--	--	--	--

	<p>- obejmować działania mające na celu zachowanie naturalnie powstałych rozlewisk bobrowych, wraz z ochroną populacji bobrów,</p> <p>- w stosunku do istniejących zbiorników wodnych lub podmokłości otoczonych gruntami ornymi</p> <p>- obejmować działania polegające na tworzeniu wokół nich strefbuforowych, wyłączonych z użytkowania ornego (może to być przekształcenie w TUZ) o szerokości min. 50 m od brzegów,</p> <p>- obejmować zakaz realizacji urządzeń z zakresu małej retencji na terenach TUZ, bagnach, torfowiskach, turzycowiskach, trzcinowiskach, siedliskach przyrodniczych,</p> <p>- obejmować zakaz pogłębiania śródpolnych oczek wodnych,</p> <p>- nie dopuszczać zasilenia zbiornika wodą z rzeki lub ze studni – woda może pochodzić wyłącznie ze źródeł roztopowych, opadowych, gruntowych,</p> <p>- obejmować nakaz realizacji zbiornika wyłącznie z materiałów naturalnych (bez zastosowania folii uszczelniającej dno zbiornika, umacniania brzegów itp.),</p> <p>- być związany z preferowaniem gruntów obecnie użytkowanych ornie, w miejscach gdzie z danych historycznych (np. ortofotomap, map ewidencyjnych, topograficznych) wynika, że w przeszłości znajdowały się zbiorniki wodne i podmokłości, które zostały zlikwidowane [optymalny przyrodniczo zbiornik wodny powinien mieć: duże fragmenty płaskiego (o małym nachyleniu) brzegu, fragmenty płycizn (więcej) i miejsca głębsze(mniej), duże fragmenty zarośnięte roślinnością wodną lub błotną].</p> <p>Ponadto, działania z zakresu małej retencji wodnej, w tym tworzenie lub odtworzenie śródpolnych oczek wodnych i mokradeł czy małych zbiorników wodnych w przypadku realizacji na obszarach Natura 2000 inwestycji niekwalifikujących się jako przedsięwzięcia mogące oddziaływać na środowisko, winny podlegać ocenie na podstawie art. 96 ustawy oośw ramach uzyskania pozwolenia wodnoprawnego na piętrzenie, magazynowanie lub retencjonowanie wód podziemnych i wód powierzchniowych oraz korzystanie z tych wód.</p> <p>Należy zaznaczyć, że bez zastosowania ww. rozwiązań, mających na celu minimalizację oddziaływań instrumentu finansowego, nie można wykluczyć negatywnego oddziaływania jego realizacji na środowisko krajobrazu rolniczego - przede wszystkim na gatunki płazów, natomiast w przypadku realizacji na obszarach Natura 2000 nie można wykluczyć wystąpienia sytuacji, że działanie może znacząco oddziaływać na cele ochrony obszarów Natura 2000.</p>	<p>(Dz. U. z 2016 r. poz. 71) scalanie gruntów, w których obszar użytków rolnych jest większy niż 100 ha a w przypadku obszarów objętych formami ochrony przyrody takimi jak: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, większy niż 10 ha zaliczono do przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko.</p> <p>Według ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2017 r. poz. 1405), przedsięwzięcia mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko wymagają uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach określającej środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia.</p> <p>Zauważyć należy, że zgodnie z przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2021 r. poz. 2373 i 2389) wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach jest niezbędne przed wydaniem decyzji o zatwierdzeniu projektu scalenia lub wymiany gruntów - wydawanej na podstawie ustawy o scalaniu i wymianie gruntów określającej zakres zagospodarowania poscaleniowego.</p> <p>Zgodnie z przepisami, w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, właściwy organ nakłada m. in. obowiązki związane z koniecznością unikania, zapobiegania, ograniczania oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko.</p> <p>Przed wydaniem decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach niezbędne jest przygotowanie karty</p>	
--	--	---	--

			<p>informacyjnej przedsięwzięcia, która powinna zawierać podstawowe informacje o planowanym przedsięwzięciu w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rodzaju, cechach, skali i usytuowaniu przedsięwzięcia, - rozwiązaniach chroniących środowisko, - możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko, - obszarach podlegających ochronie na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. <i>o ochronie przyrody</i> oraz korytarzach ekologicznych, znajdujących się w zasięgu znaczącego oddziaływania przedsięwzięcia. Oznacza to, że w ramach oceny oddziaływania na środowisko ocenie podlega także zakres i elementy zagospodarowania poscaleniowego także te związane z korektą przebiegu oraz poprawą parametrów technicznych urządzeń melioracji wodnych lub innych urządzeń wodnych. <p>Jednocześnie wskazać należy, że zarówno decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach uwzględniająca wyniki postępowania z udziałem społeczeństwa, w tym także organizacji ekologicznych, jak również decyzja o zatwierdzeniu projektu scalenia gruntów, która winna uwzględniać warunki wynikające z decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach są decyzjami administracyjnymi podlegającymi zarówno kontroli organu wyższego stopnia, jak również dwuinstancyjnej kontroli sądowej.</p> <p>Wskazać jednocześnie trzeba, że w ramach interwencji z zakresu scaleń gruntów przewidziano preferencje (interwencji zostaną przyznane dodatkowe punkty) dla interwencji przyczyniających się do zwiększenia retencji wodnej na gruntach rolnych (mała retencja wodna w tym tworzenie lub odtworzenie śródpolnych oczek wodnych i mokradeł czy małych zbiorników wodnych) oraz przewidujących rozwiązania ukierunkowane na ochronę przyrody i ochronę środowiska</p>	
--	--	--	--	--

			(zachowanie zadarnionych skarp oraz zachowanie lub wyznaczenie pasów ochronnych o charakterze zakrzewień lub zadrzewień śródpolnych, wyznaczenie granicy polno-leśnej czy strefy buforowej). Tu należy wskazać, że zakres zagospodarowania został określony ustawowo (katalog zamknięty) a preferencje wskazane powyżej mogą w znacznej części być związane z wyznaczeniem gruntów w ramach postępowania scaleniowego pod realizację takich działań.	
24.	Plan	<p><u>I.10.2 Inwestycje w gospodarstwach rolnych w zakresie OZE i poprawy efektywności Energetycznej</u></p> <p>W ramach interwencji finansowej przewidziano dofinansowanie budowy instalacji wykorzystujących energię wody (elektrownie wodne), w wysokości dotacji do 1 500 000 zł na jednego beneficjenta. Z punktu widzenia zapisów ramowej dyrektywy wodnej i istotności zapewnienia ciągłości cieków dla możliwości osiągnięcia celów środowiskowych dla jcwp, jak również celów ochrony wielu obszarów Natura 2000 oraz konieczności zapewnienia możliwości migracji chronionym gatunkom ryb wędrownych, należy wskazać, że ww. zapisy założeń pakietu, a przede wszystkim kwota dofinansowania są niedopuszczalne. Dofinansowanie w tak dużej kwocie może spowodować realny wzrost inwestycji z sektora energetyki wodnej, co z pewnością nie będzie pozostawać bez znaczenia dla ekosystemów rzecznych oraz celów ochrony obszarów Natura 2000, w obrębie których chronione są ryby i minogi. W związku z powyższym konieczne jest wyeliminowanie możliwości uzyskania tak dużych dotacji na inwestycje szkodliwe dla środowiska.</p>	<p>Współczesne technologie pozwalają na wiele różnych możliwości realizacji inwestycji, polegających na budowie małych elektrowni wodnych, w taki sposób, aby nie zagrażały osiągnięciu celów środowiskowych jednolitych części wód. Do tych technologii zalicza się między innymi przyjazne rybnym turbiny umożliwiające przepływanie przez nie ryb, bez powodowania uszczerbku na zdrowiu, czy też coraz częściej stosowanie różnego rodzaju kurtyny behawioralne.</p> <p>Każdy projekt hydroenergetyczny realizowany w Polsce musi być poddany ocenie oddziaływania na środowisko oraz ocenie wodnoprawnej, w których poddaje się weryfikacji między innymi wpływ inwestycji na stan części wód i zgodność projektu z Planem gospodarowania wodami oraz jego wpływ na możliwość osiągnięcia celów wyznaczonych w tym dokumencie. Podczas oceny analizowane są zarówno alternatywne opcje, jak i efekt skumulowany przedsięwzięcia oraz dokonuje się wyboru najlepszej opcji środowiskowej.</p> <p>Warto podkreślić, że jako jedno z kryterium wyboru przy inwestycjach z zakresu hydroenergetyki to budowa elektrowni na istniejących budowach piętrzących, dlatego wpływ inwestycji będzie ograniczony jedynie do oddziaływania urządzeń służących wytwarzaniu energii.</p>	Uwaga nieuwzględniona

			<p>Wg danych GUS w Polsce w 2019 roku udział energii pochodzącej z hydroenergetyki wynosił 1,4%. Pomimo, że warunki hydrologiczne w Polsce nie są korzystne, to ze względu na niewielkie wykorzystanie istniejących zasobów wodnych pod względem hydroenergetycznym, nasz kraj ma potencjał do budowy nowych mikro i mini hydroelektrowni (w tym przydomowych elektrowni wodnych). Bowiem obecne wykorzystanie krajowego potencjału hydroenergetycznego jest oceniane tylko na 10 %. Wg danych zawartych w https://eref-europe.org/restor-hydro-database/ w Polsce znajduje się 8560 potencjalnych lokalizacji dla budowy małych elektrowni wodnych.</p> <p>Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji. W okresie programowania maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi nie może przekroczyć - 1 500 000 zł w obszarze A. W tym obszarze zakłada się wsparcie dla biogazowni rolniczych i elektrowni wodnych. Wysokość wsparcia została ustalona na podstawie rozmów oraz spotkań przeprowadzonych z ekspertami (praktykami) w tym zakresie oraz biorąc pod uwagę wzrost kosztów materiałów, robocizny i inflację.</p> <p>Usunięcie z projektu PS WPR wsparcia dla mikroelektrowni wodnych byłoby dyskryminujące dla tych źródeł energii odnawialnej i nie ma podstaw w żadnych regulacjach unijnych, i jest sprzeczny z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/2001 z dnia 11 grudnia 2018 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych i przepisami Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/852 z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje (Taksonomia).</p>	
25.	Plan	<u>I.7.5 Interwencja w sektorze owoców i warzyw - Działania na rzecz ochrony środowiska oraz</u>	W odniesieniu do uwagi dotyczącej interwencji I.7.5 Interwencja w sektorze owoców i	Uwzględniona

		<p><u>łagodzenia zmian klimatu, I 10.4. Inwestycje przyczyniające się do ochrony środowiska i klimatu</u></p> <p>Opis instrumentów finansowych jest sformułowany na takim poziomie ogólności, że nie jest możliwa właściwa ocena jego skutków. Na stronie 370 PSWPR wskazano, że w ramach interwencji wspierane będą inwestycje w aktywa materialne i niematerialne dotyczące m. in. instalacji produkujących energię z odnawialnych źródeł energii wykorzystywaną dla potrzeb związanych z działalnością organizacji producentów lub zrzeszenia organizacji producentów owoców i warzyw. Na stronie 69 PSWPR wskazano, że w ramach ww. interwencji planowane są działania z zakresu ograniczenia oddziaływania niekorzystnych warunków pogodowych, a także wykorzystanie i rozwijanie alternatywnych możliwości produkcji energii. Natomiast w opisie instrumentu I.10.4 wskazano na wspieranie działań związanych z gospodarowaniem trwałymi użytkami zielonymi, nie precyzując, czy oznacza to wsparcie wykonywania melioracji na terenach TUZ. W odniesieniu do bardzo ogólnych zapisów obydwu pakietów należy wskazać, że zarówno ewentualne finansowanie inwestycji w zakresie energetyki wodnej, jak również odtwarzania czy budowy systemów melioracji może wpływać negatywnie na stan ochrony siedlisk i gatunków zależnych od wód (w tym będących przedmiotami ochrony obszarów Natura 2000).</p>	<p>warzyw – Działania na rzecz ochrony środowiska oraz łagodzenia zmiany klimatu należy zauważyć że w ramach ww. interwencji do wsparcia nie będzie kwalifikowała się budowa lub odtwarzanie systemów melioracji.</p> <p>Jednocześnie w odniesieniu do możliwości przeprowadzenia w ramach programu operacyjnego organizacji producentów owoców i warzyw inwestycji w instalacje produkujące energię z odnawialnych źródeł energii, w związku ze zgłoszoną uwagą, odpowiednie wyłączenie uniemożliwiające finansowanie tego typu infrastruktury zostanie naniesione na tekst PS WPR na etapie rozpatrywania uwag ze strony Komisji Europejskiej.</p>	
26.	Plan	<p><u>I.5.1. Wsparcie dochodów związane z produkcją do krów</u></p> <p>W PSWPR podkreślono, że w polu obserwacji FADN, gospodarstwa ze stadem o wielkości do 25 krów mlecznych w 2018 r. dominowały wśród gospodarstw z produkcją mleka i stanowiły około 90% wszystkich gospodarstw (str. 291). Jednocześnie wskazano, że gospodarstwa te są najbardziej narażone na zanik w związku z nieopłacalnością hodowli. Wskazano także, że spadek liczby gospodarstw w latach 2013-2016 w szczególności dotyczył gospodarstw ze stadem o wielkości do 25 krów mlecznych – o blisko 30% (ogółem spadek wszystkich gospodarstw w 2016 roku o 25% w stosunku 2013 roku i w 2021 r. o około 6,5% względem roku 2017 – por. str. 290 PSWPR). W prognozie nie przedstawiono jednak oceny skuteczności wysokości zaproponowanej stawki (ok. 96 euro/szt.) dla zahamowania opisywanego trendu, a w PSWPR brak jest analiz, czy zaplanowane stawki ww. dopłat (96 euro w stosunku do 84,83 euro średniej stawki w lat 2015-2021 – str. 289-290PSWPR) spowodują wzrost dochodowości w takim stopniu, że będą w stanie wyhamować trend spadkowy liczby wyżej opisywanych gospodarstw.</p> <p>Należy zatem powiązać dopuszczalny limit zwierząt w gospodarstwach kwalifikujących je do uzyskania dopłat z wynikami analiz, dotyczących dochodowości gospodarstw utrzymujących krowy. Nie jest jasne, dlaczego górny limit ustalono na 20 sztuk krów, skoro w opisie ekoschematu podkreślono, że w gospodarstwach w polu obserwacji polskiego FADN o</p>	<p>W kwestii braku oceny skuteczności wysokości zaproponowanej stawki, należy poinformować że w związku z tym, że z dostępnych analiz wynika, że liczba krów i bydła zgłaszanych do wsparcia związanego z produkcją powoli, ale systematycznie spada, założono, że zaproponowana wysokość stawki pozwoli zmniejszyć dynamikę spadku pogłowia krów i bydła w grupie docelowej. Ponadto przy obliczaniu wysokości stawki wsparcia konieczne było uwzględnienie ograniczenia wynikającego z możliwości wydatkowania w ramach wszystkich płatności związanych z produkcją maksymalnie 15% (13%+2% na wysokobiałkowe) rocznej alokacji finansowej na płatności bezpośrednie.</p> <p>Odnosząc się do uwagi dotyczącej górnego limitu zwierząt, do których przysługuje płatność, należy wskazać, że z danych IERiGŻ, wynika, że spadkową tendencję pogłowia oraz liczby gospodarstw utrzymujących krowy obserwuje się w</p>	Nieuwzględniona

		<p>stadzie do 25 krów, w latach 2014-2016, bez dopłat bezpośrednich, przy nakładach pracy własnej na poziomie 1,6 AWU na gospodarstwo, wynagrodzenie dla rodziny rolnika byłoby znacząco mniejsze od przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej(str. 290).</p> <p>Spadek pogłowia krów ma również negatywne konsekwencje dla środowiska. Spadek pogłowia zwierząt trawożernych powoduje bowiem, że duże obszary łąk i pastwisk stają się nieużytkami lub są przekształcane na inne kierunki produkcji roślinnej, co przekłada się na stan ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, a także na stan populacji gatunków chronionych, zależnych od ww. użytkowania gruntu.</p>	<p>szczegółności w gospodarstwach o najmniejszych stadach, tj. do 20 szt. zwierząt.</p> <p>W tej grupie gospodarstw (najliczniejszej ze względu na wielkość stada) osiągnięty dochód nie pozwalał na parytetową opłatę pracy. Dopłaty operacyjne w tej grupie gospodarstw (włączając dopłaty do mleka) stanowiły 2/3 dochodu z gospodarstwa rolnego.</p> <p>W latach 2015-2016 we wszystkich gospodarstwach, niezależnie od wielkości stada, dochód bez dopłat pomniejszony o oszacowane koszty pracy własnej, w przeliczeniu na jednostkę pracy własnej był ujemny. W kolejnych latach w gospodarstwach ze stadami powyżej 20 zwierząt co do zasady dochód był dodatni, natomiast w grupie gospodarstw posiadających do 20 krów nadal ujemny i od 2018 roku sytuacja dochodowa tych gospodarstw systematycznie się pogarsza. Odpowiednie dane zawarto w PS WPR.</p> <p>Ponadto mając na uwadze obserwowany trend spadkowy w pogłowiu bydła w PS WPR przewidziano również praktykę Ekstensywne użytkowanie TUZ z obsadą zwierząt, która ma przeciwdziałać temu trendowi w gospodarstwach posiadających TUZ o niskiej produktywności, przyczyniając się do zapewnienia należytej ochrony tym siedliskom.</p>	
27.	Plan	<p><u>I.5.2 Wsparcie dochodów związane z produkcją do młodego bydła</u></p> <p>Analogicznie do wyżej opisywanej interwencji, w opisie wskazano, że wsparcie ukierunkowane jest w szczególności na grupę gospodarstw z najmniejszymi stadami (płatność do 20 szt. młodego bydła), które osiągają najniższe dochody. Kryteria wsparcia (dofinansowanie do 20 sztuk bydła) nie są powiązane z przedstawionymi analizami - wskazano na wysoką niepewność wyniku gospodarstw z tymi kierunkami produkcji, także przy dużej jej skali (por. 295 PSWPR). Ponadto zabrakło analiz - poza ogólnym stwierdzeniem, że „w ocenie Polski taka wysokość pozwoli zmniejszyć dynamikę spadku pogłowia krów w grupie docelowej” - dotyczących wpływu przewidywanego zwiększenia stawki dopłat (do 75 euro w stosunku 67,28 euro tj. średniej stawki w lat 2015-2021 – str. 295 PSWPR) na obserwowany spadek liczby gospodarstw zajmujących się produkcją żywcą.</p>	<p>Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat w grupie gospodarstw ze stadami do 20 sztuk zwierząt jako jedynej zaszły drastyczne zmiany pod względem liczby gospodarstw. Największy ubytek obserwowano w latach 2010-2017. Proces ten jednak następował również w latach 2017-2020, a więc w okresie stosowania płatności do bydła. Nadal jednak najmniejsze stada stanowią około 84% wszystkich stad w kraju. W innych grupach następował wzrost liczby gospodarstw posiadających bydło (stada 51-100 sztuk bydła i powyżej 100) lub po okresie wzrostu w latach 2006-2017 nastąpiła stabilizacja tego parametru w kolejnych latach, tj.</p>	Nieuwzględniona

			<p>2017-2019 (stada 21-50 sztuk bydła). W najmniejszych stadach w największym stopniu zmniejszyła się również liczba bydła.</p> <p>Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w całej badanej zbiorowości gospodarstw posiadających bydło ulegał zmianom w czasie.</p> <p>Najgorsze wyniki finansowe odnotowywały gospodarstwa utrzymujące najmniejsze stada zwierząt, tj. posiadające do 20 sztuk bydła.</p> <p>Odpowiednie dane zawarto w PS WPR.</p> <p>W kwestii braku oceny skuteczności wysokości zaproponowanej stawki, należy poinformować, że w związku z tym, że z dostępnych analiz wynika, że liczba krów i bydła zgłaszanych do wsparcia związanego z produkcją powoli, ale systematycznie spada, założono, że zaproponowana wysokość stawki pozwoli zmniejszyć dynamikę spadku pogłowia krów i bydła w grupie docelowej. Ponadto przy obliczaniu wysokości stawki wsparcia konieczne było uwzględnienie ograniczenia wynikającego z możliwości wydatkowania w ramach wszystkich płatności związanych z produkcją maksymalnie 15% (13%+2% na wysokobiałkowe) rocznej alokacji finansowej na płatności bezpośrednie.</p> <p>Niezależnie od powyższego w PS WPR przewidziana została praktyka Ekstensywne użytkowanie TUZ z obsadą zwierząt, która odnosząc się do celu jakim jest ochrona bioróżnorodności TUZ będzie również przeciwdziałała spadkowi pogłowia zwierząt trawożernych.</p>	
28.	Plan	<p><u>I.4.16 Ekoschemat – Dobrostan zwierząt</u></p> <p>Na str. 282 PSWPR rozdzielono dopłaty na dwie kategorie: „dobrostan krów mlecznych –wypas” i „dobrostan krów mlecznych – zwiększona powierzchnia bytowa”. Podobny system dopłat winien być również zaplanowany dla bydła mięsnego – w związku ze zwiększającą się popularnością jego hodowli w stosunku do hodowli bydła mlecznego oraz zwiększającą się popularnością hodowli bydła mięsnego w systemach zamkniętych. W opisie interwencji wskazano (odnosząc się do podwariantu Zachowanie dobrostanu krów mamek), że zwykłą praktyką w produkcji bydła użytkowanego w</p>	Uwzględniono	Uwzględniono

		kierunku mięsnym jest wypas letni i kosztów z tym związanych nie uwzględniono w wyliczeniu stawki (por. 285 PSWPR).		
29.	Plan	<p><u>I.4.1 Ekoschemat – Obszary z roślinami miododajnymi</u></p> <p><u>I.8.7. Wieloletnie pasy kwietne</u></p> <p>Należy wskazać, że w ramach pakietu I.8.7 wskazano, że warunkiem dopłaty będzie m. in .wysiew mieszanek wielogatunkowych (oraz utrzymanie pasów kwietnych przez 5 lat)wskazując jedynie, że mają to być gatunki roczne i wieloletnie. Konieczne jest umieszczenie w warunkach finansowania, zarówno w wymaganiach pakietu I.4.1, jak i I.8.7, że niedopuszczalnym jest stosowanie do wysiewu obcych gatunków inwazyjnych. Niezbędne jest sporządzenie listy gatunków, z jak najszerzym uwzględnieniem gatunków rodzimych lub tradycyjnych miododajnych (np. facelia).</p>	Kwestie te zostaną uregulowane na poziomie przepisów krajowych.	Uwzględniono